

Drept pentru administrația publică.

Scop: cursul își propune să realizeze o introducere în studiul dreptului, în sensul de a-i ajuta pe studenți să-și formeze o imagine de ansamblu cu privire la noțiunile specifice dreptului, de a înțelege importanța studierii acestuia, de a cunoaște clasificarea ramurilor dreptului, precum și însușirea de către studenți a terminologiei de specialitate și a instituțiilor specifice dreptului.

Obiective:

- *Înțelegerea de către studenți a importanței studierii conceptelor specifice domeniul dreptului pentru activitățile pe care le desfășoară funcționarii publici.*
- *Înțelegerea de către studenți a conceptelor de bază cu care operează științele juridice.*
- *Utilizarea corectă a noțiunilor, conceptelor și instituțiilor juridice, cu precădere a noțiunilor pe care le necesită activitățile din domeniul funcției publice.*
- *Facilitatea înțelegerii și aprofundării disciplinelor juridice pe care studenții le vor studia pe parcursul anilor de studiu.*
- *Însușirea regulilor de aplicare a normelor juridice în timp, în spațiu și cu privire la persoane*
- *Însușirea regulilor de aplicare a normelor juridice în timp, în spațiu și cu privire la personae*
- *Însușirea noțiunilor de bază privitoare la norma juridică, raportul juridic, răspunderea juridical*
- *Explicarea conceptelor fundamentale ale dreptului, a principiilor și funcțiilor dreptului*
- *Explicarea și înțelegerea procesului de tehnică legislativă, a relației drept-stat*
- *Analiza normelor juridice și a izvoarelor dreptului.*
- *Analiza raportului juridic și a răspunderii juridice.*
- *Corelarea cunoștințelor teoretice cu abilitatea de a le aplica în practică.*
- *Înțelegerea principalelor concepte ale diferitelor discipline de drept.*

Ghid de studiu: Materialul trateaza urmatoarele aspecte principale:

- 1. Introducere în studiul dreptului: Sensurile sau acceptiunile termenului “drept”, Metodologia studierii dreptului, sistemul dreptului si componentele acestuia.*
- 2. Diferente si similitudini intre dreptul public si dreptul privat*
- 3. Principiile dreptului.*
- 4. Concepte fundamentale în teoria generală a dreptului: norma juridică, caracteristicile generale ale normelor juridice, structura normei juridice, elaborarea normelor juridice, etapele in tehnica legislativa, structura formală a actelor normative.*
- 5. Izvoarele dreptului*
- 6. Raportul juridic. Raportul juridic administrativ, raportul juridic civil, raportul juridic penal.*
- 7. Raspunderea juridica.*

Sectiunea I. Introducere în studiul dreptului

Sensurile sau acceptiunile termenului “drept”.

Termenul “drept” cunoaste sensuri variate în care poate fi înțeles și utilizat, atât în limbaj juridic, cât și în limbajul specific altor științe.

Pentru inceput este necesar sa realizam distincția dintre acceptiunea filozofică și acceptiunea juridică a termenului “drept”. În ceea ce priveste limbajul juridic de specialitate termenul “drept” este utilizat uneori ca termen singular, de sine stătător, sau asociat cu alți termeni sau expresii exprimând astfel conținuturi informaționale diferite.

Datorită implicațiilor dreptului asupra relațiilor sociale si a complexității acestora, răspunsul la întrebarea *Ce este dreptul?* poate comporta *utilizarea mai multor perspective sau puncte de vedere*. Indiferent de varietatea răspunsurilor posibile, termenul drept poate

fi inteles in două sensuri, acestea acoperind doua realitati distincte, acestea fiind sensul filozofic si sensul juridic al termenului.¹

Astfel, *in sens filozofic*, pornind de la conceptiile lui Aristotel, Platon si Tomas d'Aquino, dreptul *este indatorirea de a recunoaste sau a da fiecaruia ceea ce i se cuvine si ceea ce ii apartine*.

Incercand sa definim termenul de drept *din perspectiva juridica*, trebuie sa tinem seama *de dimensiunea obiectiva (dreptul obiectiv) si dimensiunea subiectiva (dreptul subiectiv) a termenului*. Prin *drept obiectiv intelegem totalitatea normelor de conduita impuse in cadrul vietii sociale, pentru a caror respectare poate fi utilizata forta de constrangere a statului*. Inteles astfel, *dreptul obiectiv exprima faptul ca normele juridice sunt independente de subiectele raporturilor juridice concrete*. Prin *drept subiectiv se intelege prerogativa sau indrituirea subiectilor participantii in cadrul unui raport juridic*, (ca titular sau subiect concret in cadrul unui raport social determinat), *cu alte cuvinte - ceea ce acestia pot sa ceara sau sa pretinda de la ceilalti subiecti de drept*. Spre exemplu, sunt drepturi subiective drepturile civile (de proprietate, succesiune, drepturile de creanță etc), precum si drepturile constituționale (dreptul la viață, la muncă, învățatură, la vot etc).

Drepturile subiective decurg din dreptul obiectiv, adica din lege. In anumite limbi exista termeni distincti pentru a utiliza cele doua sensuri ale notiunii de *drept*; in limba engleza, spre exemplu, cuvantul *law* desemneaza dreptul obiectiv (legea sau norma), iar cuvantul *right* se refera la dreptul subiectiv.

Pe langa acceptiunile precizate mai sus, termenul „drept” mai are si alte acceptiuni, cele mai des utilizate fiind: drept pozitiv, drept material sau substanțial, drept procesual sau procedural, stat de drept, ordine de drept, ramură a dreptului, sistem al dreptului, știință a dreptului drept intern – drept internațional, drept public, drept privat. De asemenea, termenul „drept” a mai fost utilizat și pentru a exprima activitatea de aplicare a legilor cu înțelesul de a face dreptatea sau de a înfăptui dreptatea.

Pentru a face referire la totalitatea normelor de drept care sunt in vigoare la un moment dat intr-o tara si se aplica in acest spatiu se foloseste expresia de *drept pozitiv*.

¹ A se vedea – Gheorghe Bobos, Teoria generala a dreptului, Editura Dacia Cluj-Napoca, 1997, pag.5-6.

Prin drept substanțial sau material se înțelege ansamblul acelor categorii de norme juridice care au un conținut normativ propriu-zis, adică „normează”, stabilesc conduite, fapte, acțiuni ale subiecților într-un raport juridic.

Expresia "*drept procesual*" (*sau procedural*) exprimă categoria normelor juridice care cuprind în conținutul lor proceduri, modalități, mijloace *prin care se aplică normele dreptului substanțial sau material*. De exemplu, Codul civil sau Codul penal cuprind norme ale dreptului material sau substanțial, în timp ce Codul de procedură civilă și Codul de procedură penală cuprind norme de drept procesual. În unele acte normative mai ample (Legi, Ordonanțe guvernamentale, Hotărâri ale guvernului sau în Hotărâri ori Decizii ale organelor locale) normele de drept material (substanțial) și cele de drept procesual sunt cuprinse în corpul aceluiași act normativ. În acest caz normele de drept procesual (de procedură) sunt formulate de regulă în partea finală a aceluia act normativ sau sunt elaborate în acte separate ce poartă, în mod frecvent, denumirea de „instrucțiuni” sau „acte de aplicare”.

Termenul „drept” este utilizat în mod frecvent și în accepțiunea de „**știință a dreptului**” sau de „științe juridice”. Prin știința dreptului se înțelege acea ramură a științelor socio-umaniste care are ca obiect cercetarea, explicarea și interpretarea ansamblului de norme juridice precum și ale activității legate de elaborare și aplicarea dreptului. Termenii “drept” și, respectiv, “juridic” sunt în esență sinonimi. Totuși, prin drept (ca drept obiectiv) se înțelege ansamblul de norme juridice existente în societate, prin termenul “juridic” se exprimă nu doar ansamblul de norme ale dreptului, ci, deopotrivă, activitățile și instituțiile legate de elaborarea, interpretarea și aplicarea dreptului. Așadar, termenul “juridic” are o sferă mai largă de cuprindere decât termenul “drept”.

Explicarea fenomenului „drept” a constituit din timpuri vechi o preocupare legitimă atât a specialiștilor dar și a individului, a cetățeanului, deoarece dreptul are interferențe complexe cu activitatea și interesele omului în societate sau stat.

Primele explicații referitoare la fenomenul „drept” au apărut încă în antichitate, în operele și scrierile unor filosofi, împărați sau juriști ai epocii, mai cu seama din antichitatea română. Acestea au fost continuate apoi în cadrul operelor filosofice sau juridice din Evul Mediu, în special în perioadele renașterii, iluministe și a revoluțiilor

burgheze. In epoca modernă și contemporană dreptul s-a conturat ca ramură distinctă a științelor socioumaniste; pana la acest moment, „dreptul” era explicat din perspectiva moralei, filosofiei, eticii, istoriei, sau politicii. Asa se explica multitudinea de înțelesuri, acceptiuni sau definiții pe care le cunoaste acesta notiune.

Analizand din perspectiva **etimologica**², termenul sau cuvântul „drept” își are originile în cuvântul latinesc „directum”– „directus” al cărui sens original, exprima însă ideea de „linie dreaptă” sau de ceva „direct”. Evoluand, cuvântul „drept” a început a exprima ideea de „conducere” sau „cârmuire dreaptă” a oamenilor, pentru a dirija conduita acestora sau faptele lor, potrivit normelor sau legilor. Tot din limba latina vine și cuvântul *Lex* care inseamna lege sau normă de drept.

Metodologia studierii dreptului

Teoria generala a dreptului fiind cea mai generala dintre ramurile stiintei juridice are si un rol metodologic. Astfel, sunt utilizate diverse metode concrete de cercetare, acestea insemnand procedee, mijloace si tehnici de investigare a problematicii si fenomenului juridic, fara a caror utilizare nu poate fi conceputa cercetarea acestui fenomen. Principalele metode concrete sunt:

1. *Metoda istorică*. Utilizarea acestei metode de cercetare presupune analiza cunoașterea fenomenului juridic pe baza evoluției sale istorice, studiind in acelasi timp si modul in care s-au format diversele categorii cu care stiinta juridica opereaza in prezent (de exemplu, forma dreptului, functiile dreptului).

Originea si aparitia statului si dreptului nu pot fi studiate fara se se porneasca de la punctele de vedere afirmate in istorie. Uneori, pe baza unor date istorice se realizeaza reconstitutirea fizionomiei unor institutii ale dreptului, analiza ce permite o analiza retrospective cu largi implicatii in intelegerea pozitiei respectivelor institutii in dreptul actual³.

2. *Metoda generalizării și abstractizării*. Generalizarea este o consecinta a abstractizarii. Generalizarea opereaza înlăturand anumite elemente particulare ale unui

² A se vedea Veronica Rebreanu Teoria generala a dreptului

³ Nicolae Popa – Teoria generala a Dreptului, Bucuresti, 1996, pag. 35

concept, astfel, creandu-se posibilitatea extensiunii acelu concept. Particularizarea presupune adaugarea de elemente care au ca rol sau rezultat determinarea conceptului⁴.

3. *Metoda logică.* Utilizarea acestei metode are ca si rol reflectarea și formularea datelor și concluziilor despre aspectele supuse cercetării pe baza legilor raționamentului corect. Logica este aplicata unei sfere largi de probleme juridice, cum ar fi definitiile legale, sistematizarea normelor juridice, interpretarea normelor juridice.

4 *Metoda comparației.* Comparatia este procesul de cunoaștere care se bazează pe studiul comparat al diverselor sisteme sau subsisteme de drept, prin care se urmareste constatarea sau sublinierea elementelor de asemenare sau deosebire dintre doua fenomene sau concepte cercetate.

Actualmente, cercetatorii considera ca dreptul comparat indeplineste urmatoarele functii: functia de cunoastere a dreptului national, functia normativa, functia stiintifica si functia de a contribui la unificarea legislatiilor⁵.

5. *Metoda sociologică* vizeaza studiul fenomenului juridic utilizând metodologiile și tehnicile cercetării sociologice. Sociologia juridica poate fi defnita ca disciplina care face legatura dintre stiinta generala a societatii (sociologia) si stiinta dreptului, ca stiinta sociala particulara. Rolul cercetarii sociologice juridice este considerat in prezent fundamentul modernismului sistemelor de drept. O mare parte a masurilor legislative care sunt adoptate in sistemele democratice sunt fundamentate prin intermediul studiilor si cercetarilor sociologice, spre exemplu, legislatia din domeniul protectiei copilului, combaterea coruptiei, prevenirea violentei in cadrul familiei.

6. *Metoda prospectivă.* Metodele prospective se utilizeaza fundamentarea adaptarii unor noi acte normative si cuprind si interpretarile pe care le dau organele care vor aplica respectivele acte normative; prin intermediul acestor metode se urmareste, pe de o parte cresterea rolului functiei de previziune, iar pe de alta parte cresterea rolului functiei explicative.

7. *Metode de analiză cantitativă.* Cercetarea juridica apeleaza in ultima perioada de timp, tot mai des la metodele cantitativecum ar fi calculul matematic, statistică, evidența contabilă, prelucrarea și sintetizarea computerizată a datelor).

⁴ A se vedea G. Bobos, op. cit. pag. 17.

⁵ Victor Dan Zlatescu – Drept privat comparat, Editura Oscar Print, Bucuresti, 1997, pag. 43.

8. *Metode experimentale.* Experimentul poate fi facut in laborator sau pe teren. In domeniul stiintelor juridice se utilizeaza atat experimentul de laborator, spre exemplu in domeniul criminalisticii, cat si experimentul de teren, spre exemplu, in domeniul reglementarii juridice.

Sistemul dreptului. Componente.

Normele juridice reprezinta o anumita unitate in ansamblul lor, avand legatura unele cu altele si grupate intr-un sistem. Unitatea normelor de drept si concordanta internan a acestora sunt determinate de structura economica si sociala a societatii respective. Norma juridică, ca elementul structural fundamental al oricărui sistem de drept, **este regula de conduită cu caracter obligatoriu, instituită sau recunoscută de puterea publică, a cărei respectare este asigurată, la nevoie, prin forța coercitivă a statului.**

Nici o norma nu-si poate gasi aplicabilitatea daca este rupta de ansamblul celorlalte norme. In cadrul acestui ansamblu sau unitati a dreptului, normele se ordoneaza potrivit unor anume criterii, in doua categorii distincte, si anume in institutii de drept si ramuri de drept.

Instituția juridică cuprinde totalitatea normelor juridice care reglementeaza o anumita categorie de raporturi sociale, astfel, luand nastere o categorie distincta de raporturi juridice, de exemplu, institutia dreptului de proprietate este alcatuita sau formata de normele juridice care reglementeaza proprietatea. Anumite institutii de drept, caracterizate printr-o anume complexitate, isi pot impartii normele in mai multe subgrupe, care astfel alcatuiesc la randul lor o institutie juridica; aceste institutii mai restranse, nu trebuie confundate cu elementele componente ale institutiei de drept, intrucat nu reprezinta un tip aparte de relatii sociale.

Ramura de drept este o grupare mai larga de norme si institutii juridice care sunt legate intre ele prin obiectul lor comun, anumite principii comune, luand nastere astfel, o entitate structurală distinctă⁶.

⁶ G. Bobos, op. cit. pag. 178.

Literatura de specialitate subliniază ca principalul criteriu de grupare a normelor juridice este caracterul relațiilor sociale pe care ramura de drept le reglementează.

Delimitarea unei ramuri de drept de altele este un demers complex care nu se poate realiza prin utilizarea unui singur criteriu. De aceea, pe lângă criteriul precizat, literatura de specialitate mai amintește și de metoda pe care statul o alege pentru a reglementa diferite categorii sociale, astfel încât, anumite ramuri care au un obiect comun, să se delimiteze în ramuri de drept distincte. Cu toate acestea, delimitarea ramurilor de drept are un caracter relativ, fiind greu de precizat care este gradul de diferențiere dintre categoriile de relații sociale care să creeze posibilitatea reglementării prin norme distincte.

Științele juridice se clasifică în științe cu caracter teoretic (spre exemplu, Filozofia dreptului), cu caracter istoric (spre exemplu, Istoria dreptului românesc) și de specialitate sau de ramură (spre exemplu, dreptul administrativ, dreptul civil, dreptul familiei, dreptul penal).

Diferențe și similitudini între dreptul public și dreptul privat.

Este cea mai importantă și cea mai veche clasificare a dreptului, realizată după criteriul utilității și al interesului ocrotit, public (“jus publicum”) sau privat (“jus privatum”).

Referindu-ne la sfera **dreptului public** pot fi identificate următoarele caracteristici:

- normele juridice, instituțiile și ramurile dreptului care fac parte din dreptul public au ca obiect reglementarea raporturilor dintre guvernanți și persoanele fizice sau juridice private; cel puțin unul dintre subiectele raportului juridic este organ al autorității de stat;
- părțile raportului juridic de drept privat nu poate deroga de la normele dreptului public mod unilateral sau prin convenție între ele, deoarece normele de drept public sunt imperative;
- subiectele sau părțile raporturilor de drept public se află în poziție de subordonare, adică de inegalitate juridică, autoritatea publică fiind supraordonată particularilor, poziție care îi dă posibilitatea și îi creează capacitatea de a impune persoanei civile, private sau organului ori agentului public subordonat o anumită conduită.

Altfel spus, în sfera dreptului public raporturile se desfășoară pe verticală, în timp ce în sfera dreptului privat avem imaginea desfășurării lor pe orizontală, că raporturile dintre subiectele nesubordonate, care se găsesc pe poziție de egalitate juridică, chiar dacă una din părți este organ sau agent al statului, dar care, în acel raport, nu acționează în calitate de “autoritate”, ci de titular al unor drepturi și obligații subiective; normele dreptului public urmaresc sau au ca scop asigurarea interesului general public, în timp ce normele dreptului privat asigură realizarea intereselor proprii ale particularilor, adică realizarea drepturilor și obligațiilor subiective ale acestora; prin normele dreptului public sunt reglementate acele raporturi sociale în care există – de regulă – o singură și unilaterală manifestare de voință, aceea a autorității, pe când, prin normele dreptului privat sunt reglementate raporturile care au la bază acordul de voință al părților; normele dreptului public au un grad de generalitate mai largă, reglementând conduita tuturor cetățenilor sau străinilor aflați în spațiul de suveranitate al statului, pe când normele dreptului privat au o sferă de aplicabilitate mai restrânsă, vizând, de regulă, anumite categorii de persoane, titulare ale unor drepturi și obligații subiective determinate.

- în sfera dreptului public intră ramuri de drept cum sunt: dreptul constituțional, dreptul financiar, dreptul administrativ, dreptul penal, dreptul internațional public etc.

In comparatie cu dreptul public, **dreptul privat** are ca si caracteristici, urmatoarele:

- cuprinde ansamblul normelor juridice care reglementează raporturile care se stabilesc între persoane fizice și/sau juridice, luate ca particulari, ca titulari de drepturi și obligații subiective.
- raporturile de drept privat izvorăsc din voința părților sau subiectelor, care se află pe poziție de egalitate juridică.
- în sfera dreptului privat intră ramuri ale dreptului cum sunt: dreptul civil, dreptul comercial, dreptul familiei, dreptul muncii, dreptul procesual civil, dreptul .internațional privat etc.

Principiile dreptului.

Principiile dreptului sunt acele idei generale, cu caracter călăuzitor sau director, care orientează elaborarea și aplicarea normelor juridice într-o ramură de drept sau nivelul întregului sistem de drept dintr-o țară sau chiar pe plan internațional.⁷ Astfel, acestea reprezintă sinteza cunoștințelor și experiențelor umane decantate într-un domeniu pe care se întemeiază existența și evoluția acestora.⁸

Principiile generale ale dreptului sunt, pe de o parte, rezultatul experienței societății și, pe de altă parte, reflectă cerințele obiective ale evoluției societății.⁹

Numai în măsura în care sunt astfel recunoscute, respectarea lor poate asigura sistemului juridic în care sunt formulate unitate, echilibru, coerență și, totodată, și “primenirea sa permanentă”.¹⁰

Principiile dreptului prezintă grade diferite de generalitate, în funcție de sfera de cuprindere a domeniului de referință. Cea mai accesibilă delimitare a principiilor, din acest punct de vedere, este în *principii generale*, reflectări abstracte care sintetizează sfere aplicabile unor întregi ramuri ale științei sau domenii mai largi aflate în atenție, și *principii concrete*, care se referă la părți relativ distincte ale unor domenii guvernate de principiile generale.

Principiile generale dau măsura sistemului de drept, lor subordonându-se întreaga tehnică juridică, cu activitățile de normare, interpretare și realizare a dreptului. Principiile concrete decurg din principiile generale și constituie suportul de materializare a acestora.¹¹

O altă delimitare a principiilor dreptului constă în: principii ale sistemului dreptului intern și principii ale sistemelor de drept internațional. În planul dreptului

⁷ Romul Petru **VONICA**, *Introducere generală în drept*, Editura Lumina Lex, București, 2000, p. 42 și urm.; Radu I. **MOTICA**, Gheorghe **MIHAI**, *Teoria generală a dreptului*, Editura ALL Beck, București, 2001, p. 57 și urm.

⁸ 2 Andrei **SIDA**, *Introducere în teoria generală a dreptului*, “Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2002, p. 62 și urm.

⁹ 3 Nicolae **POPA**, *Teoria generală a dreptului*, Editura AllBeck, București, 2002, p. 106.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Andrei **SIDA**, *op.cit.*, p. 62 și urm

internațional, o categorie aparte o constituie principiile generale și concrete ale dreptului conturate la nivelul Uniunii Europene.¹²

Principiile dreptului pot îmbrăca diverse forme, cum sunt:

- în cadrul unor texte normative, deci fiind expresă afirmate;
- exprimate în doctrina, fiind interpretate reglementări juridice;
- prin sintetizarea anumitor valori consacrate în societate.

De aici derivă și forța de obligativitate juridică a acestora: imperativitatea principiilor se desprinde fie direct din “litera” normei, când sunt expres formulate într-un act normativ, fie indirect din “spiritul” actelor normative, prin analizarea rațiunii, scopului ori finalității normelor de drept.¹³

Chiar dacă sunt formulate și precizate la modul diferit în legislația națională, regională sau internațională, prin însăși existența lor, cu caracter pe zi ce trece mai imperativ, se recunoaște considerarea mediului ca făcând parte din patrimoniul comun al umanității.¹⁴

Întelesul noțiunii de “principiu” se delimitează de înțelesul altor noțiuni asemănătoare, cum ar fi noțiunile de “concept”, “axiomă”, “postulat”, “normă generală”.

Categoriile de principii ale dreptului pot fi clasificate în:

- principii generale sau fundamentale
- principii comune mai multor ramuri de drept
- principii de ramură ale dreptului.

Sectiunea II. Concepte fundamentale în Teoria generală a dreptului

II.1 Norma juridică

II.1.1. Noțiunea de “normă socială” și caracteristicile normelor sociale

¹² Pentru dezvoltări privind aspectele teoretice ale principiilor dreptului, a se vedea Andrei **SIDA**, *op.cit.*, p. 62-69.

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ Mircea **DUȚU**, *Dreptul mediului*, Tratat, vol. I, Editura Economică, București, 1998, p. 84.

In general, orice activitate sociala se desfasoara pe baza unor reguli. Existenta si utilizarea regulilor se impune datorita necesitatii acestora, necesitatea decurgand din faptul ca la realizarea unei activitati participa mai multe categorii de persoane, acestea deosebindu-se prin varsta, sex, profesie, roluri sociale diferite. De asemenea, in decursul timpului si o data cu dezvoltarea societatii, s-au acumulat anumite experiente, astfel ca, s-au cristalizat si au fost formulate reguli care sa contribuie la desfasurarea diferitelor procese sau activitati sociale.

In demersul de a defini notiunea de norma, trebuie sa tinem cont de doua elemente esentiale, cele doua elemente fiind de fapt doua caracteristici generale ale normelor sociale. In primul rand, trebuie sa se tina seama de faptul ca norma *prefigureaza un comportament viitor* al indivizilor, avand astfel un caracter prospectiv, iar in al doilea rand trebuie sa retinem faptul ca *au la baza un anumit scop*, avand astfel un caracter teleologic.

Astfel, normele sunt reguli care stabilesc modalitatea in care trebuie sa actioneze membrii societatii, in conditii determinate, pentru ca actiunea realizata sa produca rezultate si sa fie apreciata pozitiv¹⁵.

II. 1.2. Clasificări ale normelor sociale

Normele sociale sunt foarte diferite si variate¹⁶. In cadrul acestora putem distinge: norme morale, norme juridice, comportamentale, religioase, politice etc

Varietatea normelor consta in multitudinea domeniilor de actiune, precum si multitudinea raporturilor dintre oameni sau dintre oameni si natura.

Principalele domenii in care actioneaza normele sunt:

1. domeniul actional; spre exemplu: norme tehnice, productive, de protectie a mediului, economice, de conducere, administrative.
2. domeniul comportamental; acestea privesc raporturile dintre individ sau grupuri si colectivitate, spre exemplu: normele morale, juridice, politice, de conduita civica;

¹⁵ A se vedea, G. Bobos, op. cit., pag. 189.

¹⁶ A se vedea G. Bobos, op. cit pag 190-191.

3. domeniul organizational; acestea privesc mecanisme de functionare a structurilor organizationale, structuri avand caracter politic, de cult, militare, juridice, de cultura, de invatamant, sanitare etc.

II.1.3. Definirea noțiunii de normă juridică si caracteristicile generale ale normelor juridice.

Deoarece se adreseaza conduitei umane, normele juridice sunt parte integrantă a normelor sociale.

Normele juridice reprezinta reguli de conduita ce sunt instituite sau sanctionate de de stat, a caror aplicabilitate este asigurata prin constiinta juridical, iar la nevoie prin forta coercitiva a statului¹⁷. Astfel, normele juridice nu sunt simple recomandari sau indicatii, fiind comportamente impuse de stat cu caracter obligatorii, iar in cazul nerespectarii lor intervine aplicarea constrangerii

Normele juridice pot fi caracterizate astfel:

· *Au caracter general și impersonal.* Caracterul *general* semnifica faptul ca se aplica unui numar nedeterminat de situatii, prescriind o conduita tipica generica. Norma juridica se aplica atata timp cat este in vigoare, in mod nelimitat, daca vor fi intrunite conditiile prevazute in dispozitia sa. In raport cu norma juridica (cu caracter tipic si generic) statul apreciaza conduite determinate in situatii concrete si, dupa caz, aplica diferitele tipuri de raspundere juridica, daca se constata abaterea sau nerespectarea normei juridice. Normei juridice ii este imprimat acest caracter general prin faptul ca este formulata intr-un mod. Prin caracterul *impersonal* al normelor juridice intelegem faptul ca acestea nu se adreseaza unor persoane determinate, prescriind un comportament sau o conduita de principiu, impusa tuturor. Unele norme sunt adresate tuturor cetatenilor unui stat, altele se adreseaza doar anumitor categorii (spre exemplu functionarilor, pensionarilor, tinerilor), altele adresandu-se numai unor categorii de institutii, organizatii sau organe ale statului. Si in aceste situatii caracterul impersonal al acestor norme se pastreaza, chiar si atunci cand norma juridica se refera la un organ unipersonal (cum ar fi

¹⁷ Ghoerghe Bobos, Corina Buzdugan, Veronica Rebreanu, Teoria generala a statului si dreptului, Argonaut, Cluj-Napoca, 2008, pag. 334.

functia de secretar de stat, ministru, director), deoarece nu se refera la persoana fizica ce ocupa respective functie, ci se refera la functie, in mod abstract.

· *Au un caracter volitiv.* Caracterul volitiv al normelor juridice consta in faptul ca acestea depind de vointa omului deoarece sunt generate de catre vointa omului si sunt influentate de catre acesta, fiindu-le imprimate diferite particularitati, termene sau corelatii cu alte norme.

· Normele juridice determina apariția sau *nasterea unor efecte sau consecinte juridice* si a unor noi relații sau raporturi sociale. Exista insa situatii in care efectele juridice se produc independent de vointa omului (spre exemplu calamitatile, nasterea, moartea, curgerea timpului)

· Normele juridice se *adresează doar persoanelor care dispun de discernământ*, deoarece conduita umana este generata de vointa omului, ori daca persoana nu poate aprecia importanta consecintelor pe care le produce conduita sa, din pricina varstei sau a faptului ca este afectata de o boala mintala, atunci aceasta persoana nu va raspunde pentru fapta savarsita.

· Normele juridice au un caracter obligatoriu ceea ce semnifica faptul ca in cazul nerespectarii lor poate interveni aplicarea raspunderii juridice.

· Normele juridice beneficiaza de aplicabilitate imediată, adica produc efecte între momentul intrării lor în vigoare și cel al ieșirii lor din vigoare.

II.1.4. Structura (elementele) normei juridice¹⁸

Elementele normei juridice sunt: ipoteza, dispozitia si sanctiunea. Norma juridica reprezinta o constructie abstracta compusa din cele trei elemente; acestea nu intotdeauna se regasesc in acelasi loc, respectiv in acelasi articol al actului normativ, capitol sau act normativ. In aceste situatii, atunci cand se pune problema solutonarii unui caz concret, sarcina identificarii elementelor componente ale normei in acelasi izvor sau in alte izvoare de drept revine organului aplica norma respective.

¹⁸ A se vedea Ghoerghe Bobos, Corina Buzdugan, Veronica Rebreanu, op. cit pag. 337-447.

1. **Ipoteza** normei juridice este acea parte a normei juridice în care sunt formulate condițiile, împrejurările, situațiile, categoria de subiecte, starea subiectivă a subiectelor, locul, timpul, modalitatea etc. în care se desfășoară conduita, fapta, acțiunea, inacțiunea, dreptul, obligația etc. reglementate prin norma respectivă. Aceste elemente circumstanțiază fapta, putând constitui circumstanțe atenuante sau agravante, după caz.

Dacă ipoteza este prezentă în formularea normei juridice fiind expres formulată precizată de legiuitor suntem în prezența unei *ipoteze determinate*.

Dacă ipoteza lipsește din conținutul unui text-articol de lege, avem o ipoteza *subinteleasă*.

2. **Dispoziția** normei juridice este elementul din structura normei juridice care nu poate lipsi din conținutul unui text-articol de lege, fiind cea mai importantă parte a normei juridice. Importanța dispoziției normei juridice constă în faptul că aceasta prevede conduita care trebuie urmată în cazul ipotezei formulate. Altfel spus, în cadrul dispoziției sunt formulate conduita, acțiunea sau inacțiunea, drepturile și obligațiile subiectelor vizate în mod generic de norma juridică respectivă și care trebuie respectate de cei cărora li se adresează.

Dispoziția poate cuprinde o *conduita obligatorie*, spre exemplu se impune obligația proprietarului unui imobil de a plăti impozitul până la un anumit termen, obligă instanța să dispună citarea partilor la primirea acțiunii. De asemenea, dispoziția poate să formuleze obligația pentru un subiect de *a se abține* de la o anumită conduita, spre exemplu, obligația de a nu conduce autoturismul fără permis sau în stare de ebrietate. Este de asemenea posibil ca dispoziția să formuleze anumite *permisiuni* sau să recomande o serie de acțiuni, spre exemplu prefectul poate solicita autorităților locale emitente ale actului administrativ, înainte de atacarea în contencios administrativ a actului respectiv, să reanalizeze respectivul act.

Astfel, dispoziția normei juridice se poate clasifica astfel:

1. *În funcție de tipul conduitei prescrise putem identifica:*

- dispoziții onerative sunt acelea care prevăd obligația de a realiza o anumită conduită sau acțiune;

- dispoziții prohibitive sunt acelea care interzic o anumită conduită; caracterul onerativ sau prohibitive al dispozițiilor este dedus din utilizarea unor expresii; spre exemplu pentru a indica caracterul onerativ se folosesc expresii ca: “în mod obligatoriu”, “este obligat să...”, “trebuie”, iar pentru a sublinia caracterul prohibitive sunt utilizate expresii cum ar fi “se interzice”, “este oprit”, sau interdicția rezultă prin însăși instituirea unei pedepse în cazul săvârșirii unei anumite fapte (este în special cazul dispozițiilor de drept penal).

- dispoziții permissive sunt acelea care permit o anumită conduită, din mai multe variante oferite de legiuitor, la alegerea celor cărora li se adresează

- dispoziții supletive sunt o variantă a dispozițiilor permissive – lasă la latitudinea celor cărora li se adresează să aleagă conduita, dar în situația în care subiecții nu se hotărăsc, intervine organul de stat competent în acest sens, suplinind astfel voința acestora.

- dispoziții de recomandare sunt acele dispoziții prin care se recomandă o anumită conduită, iar în cazul în care nu se da curs recomandării nu se aplică sancțiuni.

- dispoziții de stimulare prin care se prevede acordarea anumitor recompense celor care îndeplinesc exemplar anumite sarcini etc., fiind specifice dreptului muncii.

2. În funcție de gradul lor de generalitate dispozițiile sunt:

- *generale*. Dispozițiile generale au o arie largă de aplicabilitate guvernând o anumită ramură a dreptului. De exemplu, reglementările referitoare la petiții, în materie de răspuns adresării realizate de cetățeni.

- *speciale*. Dispozițiile speciale se referă numai la o categorie distinctă de relații ale ramurii respective de drept. O anumită dispoziție poate fi apreciată ca specială în raport cu alta dispoziție care are o aplicabilitate mai largă, dar în același timp poate fi apreciată ca generală, față de o altă dispoziție care are o arie mai redusă de aplicabilitate. Fiind derogatorie de la norma generală, rezultă că norma specială se aplică ori de câte ori ne găsim în fața unui caz ce intră sub incidența prevederilor sale, deci norma specială se aplică prioritar față de norma generală, chiar și atunci când norma specială este mai veche decât norma generală.

- *de excepție sau derogatorii*. Acest tip de dispoziții sunt completari ale unor dispoziții generale sau speciale. Prin instituirea unei dispoziții derogatorii se urmărește asigurarea unei apărări mai eficiente pentru anumite categorii de valori. De exemplu, regula este ca

un contract trebuie respectat de catre ambele parti, exceptie facand situatia in care acesta este afectat de o cauza de nulitate (absoluta sau relativa)

3. Sancțiunea este elementul structurii normei juridice prin intermediul careia este formulează consecința încălcării sau nerespectării dispoziției acelei norme în ipoteza sau ipotezele date. Este de asemenea măsura de constrângere prevăzută de norma respectivă, care urmează să fie aplicată de organul de stat competent celui sau celor care au încălcat dispoziția, astfel fiind materializata răspunderea juridică a celui care nu a respectat acea norma.

Aplicarea sancțiunii se realizeaza de catre organe cu competente in acest sens.

Sancțiunile se clasifica după mai multe criterii, dintre care cele mai întâlnite sunt ramura de drept careia ii apartin si gradul de generalitate.

a) după ramura de drept in care se aplica, sancțiunile se pot clasifica astfel:

- *sancțiuni penale* care se aplică pentru săvârșirea faptelor care constituie infracțiuni
- *sancțiuni civile* care, de regulă, constau în despăgubirile care trebuiesc plătite de autorul producerii unor daune în patrimoniul altor persoane; nulitățile sunt o altă categorie de sancțiuni civile prin care se anulează actele încheiate fără respectarea unor condiții de fond sau de formă;
- sancțiuni contravenționale care se aplică pentru săvârșirea de contravenții
- sancțiuni disciplinare care se aplică pentru nerespectarea obligațiilor de serviciu; sunt specifice dreptului administrative si dreptului muncii.

b) după gradul de generalitate clasifică sancțiunile în:

- sancțiuni absolut determinate (precizate în mod expres de legiuitor, fără ca organul de aplicare a sancțiunii să le poată modifica); de exemplu sancțiunile disciplinare si contravenționale;
- sancțiuni relativ determinate (prevăzute în lege între un quantum minim și unul maxim, urmând ca organul de aplicare a sancțiunii să stabilească quantumul exact între aceste limite); de exemplu, pedepsele penale
- sancțiuni alternative (legiuitorul prevede pentru săvârșirea unui fapte mai multe sancțiuni, dintre care, în funcție de circumstanțele atenuante sau agravante,

organul de aplicare a sancțiunii va aplica una dintre acestea), de exemplu, închisoare de la ...pana la ... sau amenda.

- sancțiuni cumulative (legiuitorul prevede, pentru săvârșirea unei fapte, mai multe sancțiuni, toate acestea trebuind aplicate de către organul de aplicare a sancțiunii. De exemplu, închisoarea si degradarea militara sau închisoare si interzicerea de a ocupa o functie.

II. I.5. Elaborarea normelor juridice. Tehnica juridică normativă

În dreptul contemporan modern și, implicit în dreptul românesc, actul normativ este principalul izvor de drept. Existența actului normativ în sistemul izvoarelor formale ale dreptului este rezultatul activității desfășurate de organe specializate, abilitate de Constituție și legile cu competența normativă, să elaboreze sau să construiască norme juridice cu caracter obligatoriu. Aceste organe poartă denumirea de organe legiuitoare sau legislative, fiind investite cu competența de a reglementa relațiile sociale cele mai importante din societate, organizând astfel ordinea juridică a statului, prin normele juridice pe care le elaborează.

Activitatea organelor legislative este organizată și se desfășoară în conformitate cu anumite reguli de tehnică juridică, fiind o activitate deosebit de complexă. În acest demers, un rol important îl are cunoașterea științifică sau altfel spus teoria juridică, pe lângă procedeele tehnice și modalitățile practice de construcție normativă.

Noțiunea de “elaborare” a normei juridice.

Activitatea de modelare a conținutului regulilor de drept sau de exprimare a acestora într-o formă specifică este denumită în literatură noastră de specialitate prin intermediul a doi termeni, și anume tehnica juridică și tehnica legislativă. Unii autori apreciază că acești doi termeni sunt sinonimi, nefăcând nici o distincție între cei doi termeni, alți autori, în schimb, apreciază că cei doi termeni au un conținut distinct.¹⁹

¹⁹ A se vedea Traian Ionascu, Eugen Barasch, Despre relație independentă a unor aspecte ale formei în drept. Problema constantelor dreptului, în “Studii și cercetări juridice”, nr. 2/1964

Astfel, tehnica juridica cuprinde totalitatea conceptelor si a procedeelor logice aplicate in drept, care faciliteaza introducerea in normele de drept a cerintelor vietii materiale, caracteristice ale unui stat si unei perioade istorice anume.

Tehnica legislativ este o parte constitutive a tehnicii juridice si reprezinta metodele si procedeele utilizate de organele competente ale statului in procesul de elaborare, de construire a normei juridice si actelor normative.

Principii în tehnica de elaborare a normei juridice.

1. Principiul fundamentarii științifice activității de elaborare a normelor juridice. Activitatea de legiferare reclama cunoasterea aprofundata a realității sociale si a celei juridice, care poate fi realizata prin investigatii si cercetari ample de natura aconomica, sociologica, criminologica, de psihologie sociala. Aceste investigatii sunt necesare pentru ca organele legislative sa poate realiza legaturile si corelatiile necesare cu domenii adiacente sau cu problematica de fond. Din pacate exista destul de multe situatii in care acest principiu al fundamentarii stiintifice nu este respectat, iar in consecinta actele normative elaborate au fost apoi rapid modificate sau abrogate, deoarece acestea nu au tinut seama de trebuintele sociale reale. *Fundamentarea stiintifica a unui proiect legislativ ar trebui sa cuprinda urmatoarele etape: descrierea detaliata a situatiilor de fapt, analiza motivatiilor care impun reglementarea domeniului respectiv, anticiparea sau determinarea posibilelor efecte ale viitoarelor reglementari, evaluarea costului social adoptarii si punerii in practica a viitoarei reglementari, stabilirea oportunitatii adoptarii actului normativ*²⁰.

2. Principiul respectării unității de sistem a dreptului si suprematia legii se refera la faptul ca trebuie avuta in vedere cerinta ca noul act sa fie integrat organic in sistemul normelor de drept, pentru a-si atinge finalitatea si pentru a avea eficienta. In acest sens trebuie respectate urmatoarele *reguli*: proiectul actului normativ trebuie sa se coreleze cu prevederile actelor normative de nivel superior sau de acelasi nivel; daca actul normative este elaborat pe baza unui act de nivel superior, actul nu poate depasi limitele competentei statuate prin acel act neputand contraveni dispozitiilor acestuia; proiectul

²⁰ C. Voicu, op. cit, pag. 197

trebuie corelat cu reglementari comunitare si cu reglementari internationale la care Romania este parte.²¹

3. Principiul accesibilitatii si economiei de mijloace in elaborarea actelor normative se refera, in esenta la efortul de a asigura receptarea usoara a respectivului act normative de catre cei carora li se adreseaza, sau altfel spus, in procesul de redactare a actului normativ trebuie sa se tina seama de necesitatea intelegerii cu usurinta a textului acestuia de catre destinatari.²²

4. Principiul asigurarii unui raport intre dinamica si statica dreptului. In continutul raporturilor sociale se produc multiple mutatii cu o frecventa evidenta, dreptul capata o dimensiune dinamica, normele avand misiunea de a pune in ordine aceasta plaja de manifestare a raporturilor juridice si trebuind sa reglementeze domenii noi. Pe de alta parte, dreptul are o dimensiune statica reprezentata de traditie si de ansamblul normelor si institutiilor juridice reglementate in perioade anterioare. Astfel, intre cele doua dimensiuni trebuie realizat si mentinut un echilibru stabil. O dinamica prea mare a modificarilor sau abrogarilor poate avea ca si consecinta lipsa de interes a destinatarilor, iar stabilitatea sau inflexibilitatea prea mare a normelor poate constitui un obstacol major in procesul de dezvoltare a societatii.

Etape în tehnica de elaborare a normei juridice:

Procesul de elaborare a actelor normative parcurge urmatoarele etape:

1. Inițierea actelor normative. Proiectul de lege se elaboreaza ca urmare a exercitarii dreptului de initiative legislative, in conformitate cu Constitutia, celelalte categorii de acte normative fiind elaborate de autoritati publice competente sa le initieze, potrivit Constitutiei. In cadrul acestei faze este inclusa si procedura de consultare si procedura de avizare.

2. Dezbaterea proiectelor. Aceasta etapa se realizeaza in diverse modalitati prevazute de Constitutie, Regulamentele Camerelor Parlamamentului, hotatrari de guvern sau legi, in functie de tipul de act normativ care se elaboreaza.

²¹ A se vedea, Gh. Bobos, C. Buzdugan, V. Rebreanu, op. cit. pag.308-311

²² Idem, pag. 311.

3. Adoptarea actelor normative se realizeaza de asemenea, in mod diferit, dupa cum este supus adoptarii un tip de act sau altul.

4. Asigurarea publicității. Pentru a intra in vigoare, legile, hotararile guvernului, ordonantele (simple si cele de urgenta), deciziile primului-ministru, actele normative ale autoritatilor centrale autonome, ordinele si instructiunile emise de conducatori ai autoritatilor centralade specialitate se publica in Monitorul Oficial, partea I.

Printre actele normative referitoare la normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative se numără:

- Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative; Publicată în Monitorul Oficial al României nr. 139 din 31 martie 2000.
- Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 6/2003 pentru modificarea art. 31 alin. (5) din Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative; Publicată în M.Of. nr. 114 din 24 februarie 2003
- Legea nr. 189/2004 pentru modificarea și completarea Legii nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative; Publicată în M.Of. nr. 463 din 24 mai 2004.
- Hotărârea Guvernului nr. 555/2001 pentru aprobarea Regulamentului privind procedurile pentru supunerea proiectelor de acte normative spre adoptare Guvernului; Publicată în M.Of. nr. 334 din 22 iunie 2001.

Structura formală a actelor normative este alcătuită din următoarele părți constitutive:

1. Titlul este elementul prin care se identifica, insotit de un numar. Acesta trebuie sa fie scurt si sugestiv. Spre exemplu, Legea administratiei publice locale, nr 215 din 2001.

2. Formula introductiva este modalitatea de indicare a temeiului constitutional sau legal al respectivei reglementari. De realizeaza printr-o propozitie care contine denumirea autoritatii emitente si precizarea hatararii de a emite sau de a adopta respectivul act normative. Spre exemplu, pentru adoptarea actelor guvernului este

utilizata formularea: ”In temeiul art.108 din Constitutia Romaniei republicata, Guvernul Romaniei adopta prezenta hotarare”

3. Preambulul actului normativ are ca scop punerea in tema in legatura cu motivatia social politica a elaborarii acestuia. Necesitatea includerii preambulului se apreciaza dupa caz, in schimb, in cazul ordonantelor de urgenta includerea sa este obligatorie.

4. Dispozițiile sau principiile generale sunt acele prevederi prin care se determina obiectul, scopul, sfera relatiilor care sunt reglementate, definirea unor concepte.

5. Dispozițiile de conținut sau speciale formeaza in mod concret substanta actului normative, in care se regasesc regulile care stabilesc drepturile si obligatiile, sunt precizate incompatibilitatile, exceptii, sunt definite comportamente si sunt precizate sanctiuni in caz de nerespectare a normei juridice.

6. Dispoziții tranzitorii cuprind prevederi legate de intrarea in vigoare a actului normative, relatiile respectivului act cu alte reglementari si de asemenea alte precizari pe care legiuitorul le considera necesare.

II. 2. Izvoarele dreptului

1. Noțiunea de izvor de drept.

Izvoarele dreptului reprezintă unul din elementele definitorii ale oricărui sistem de drept. Norma juridică nu poate deveni obligatorie pentru colectivitate dacă nu îmbracă o anumită formă de exprimare.

În sens strict juridic, conceptul de izvor de drept este folosit pentru a arata formele de exprimare a normelor juridice – acte normative, obiceiul juridic, practica judiciară, etc. În general se acceptă că expresia „izvor de drept” este sinonimă cu aceea de „formă de exprimare a dreptului”.

Izvoarele de drept sunt forme concrete de exprimare a normelor juridice care actioneaza in cadrul unui sistem de drept in diferite etape ale evolutiei sale. Astfel,

izvoarele de drept sunt modalitatea principala prin care dreptul devine cunoscut de cei al caror comportament il regleaza²³.

2. Clasificarea izvoarelor de drept.

Izvoarele dreptului diferă de la un sistem juridic la altul, însă majoritatea sistemelor de drept cunosc o pluralitate de izvoare. Pot fi clasificate din mai multe perspective, clasificari ale izvoarelor fiind realizate de catre mai multi autori de specialitate²⁴.

Astfel, izvoarele dreptului pot fi clasificate dupa cum urmeaza:

1. Dupa modalitatea de aducere la cunoștința publică, pot fi identificate *izvoare scrise si izvoare nescrise*. De exemplu, legea si celelalte acte normative cu caracter de lege, precum si actele normative subordonate legii sunt izvoare scrise iar obiceiul este izvor nescris. Cutuma sau obiceiul este izvor material de drept iar importanta studierii acesteia consta in descrierea modului in care se formeaza dreptul pozitiv si in explicarea specificului unui sistem juridic national.

2. Dupa modalitatea de instituire sau recunoaștere, identificam *izvoare de drept oficiale si izvoare neoficiale*; de exemplu, obiceiul si doctrina sunt izvoare neoficiale, legile si jurisprudenta sunt izvoare oficiale. Notiunea de doctrina semnifica opiniile exprimate de catre specialisti in stiinta juridical, fie teoreticieni, fie practicieni, opiniile avand ca rol informative. Prin jurisprudenta intelegem activitatea de aplicare a dreptului infaptuita de organele judiciare indiferent de locul si rolul pe care il ocupa, prin solutiile ramase definitive.²⁵

3. Din perspectiva caracterului sursei normative, izvoarele se clasifica in *izvoare directe si izvoare indirecte*. Izvoare directe sunt actele normative, izvoare indirecte sunt obiceiul si normele elaborate de organizatii nestatale, numindu-se indirecte deoarece trebuie validate de autoritatile de stat competente.

4. După criteriul raportului dintre conținut și formă, putem distinge între

²³ C. Voicu, op. cit. pag. 174

²⁴ A se vedea în acest sens, Gh. I. Mihai și Radu I. Motica "Fundamentele dreptului", București, 1997, pag. 138-152, și I. Craiovan – "Teoria generală a Dreptului", București, 1998, pag. 222-236

²⁵ Pentru detalii, a se vedea, Gh. Bobos, C. Buzdugan, V. Rebreanu, op. cit. pag. 263-267.

a) *izvoare materiale ale dreptului (în sens material)*; exprima condițiile vieții economice, sociale, politice, culturale sau ideologice; aceste condiții sau factori dau conținut normelor juridice concrete în care se exprimă nevoile și exigentele reale ale vieții; desemnează factorii de configurare a dreptului, acel ansamblu de realități sociale care influențează voința socială generală exprimată prin norme;

b) *izvoare formale ale dreptului (în sens formal)* – se referă la modalitatea concretă de exprimare a dreptului, fiind forma exterioară pe care o îmbracă acesta, pentru a se impune colectivității (altfel spus, forma pe care o îmbracă dreptul în ansamblul normelor sale). Forma dreptului este: *internă* (vizează cum sau ce exprimă norma juridică) și *externă* (arată „haina” pe care o îmbracă norma juridică – lege, decret, hotărâre).

În doctrină, în opinia majoritară sunt identificate ca izvoare formale ale dreptului:

1. - *obiceiul juridic,*
2. - *precedentul judiciar și practica judiciară,*
3. - *actul normativ,*
4. *doctrina.*

Obiceiul juridic (cutuma). Obiceiul juridic este considerat cel mai vechi izvor de drept, reprezentând *o regulă de conduită nescrisă care s-a format prin repetarea unei practici în decursul timpului, fiind acceptată cu rang de lege de comunitate.*

Obiceiul este rezultatul unei experiențe de viață a unei comunități, apărând sub forma diferitelor tradiții, practici care au reprezentat principala modalitate de ordonare a relațiilor sociale în concordanță cu interesele comunității respective.

Rolul obiceiului juridic ca izvor de drept a fost diferit. În dreptul românesc actual, obiceiul juridic (cutuma) este izvor de drept numai în mod excepțional, atunci când legea trimite expres la obicei.

Precedentul judiciar este o soluție (hotărâre) pronunțată de o instanță într-o speță similară anterioară. Practica judiciară (jurisprudența) este formată din totalitatea hotărârilor judecătorești pronunțate de către instanțe.

Dreptul contemporan românesc nu acordă jurisprudenței calitatea de izvor de drept. În conformitate cu principiul separației puterilor în stat, puterea judecătorească nu are competența să creeze legea, deci să legifereze, având doar atribuția de a o aplica.

Actul normativ este izvorul de drept realizat de către organele puterii publice investite cu competență normativă. Denumirile pe care le poartă actele normative sunt diferite, în funcție de organul puterii de stat care îl emite. În cadrul actelor normative, locul primordial îl ocupă *legea*, celelalte acte normative (*decrete, hotărâri și ordonanțe ale guvernului, ordine ale miniștrilor, etc.*) având o poziție subordonată față de lege, fiind elaborate în vederea executării legilor.

În sens larg, termenul de lege desemnează însuși dreptul scris, adică *totalitatea actelor normative*.

În sens restrâns, legea este *acel act normativ care reglementează cele mai importante relații sociale și dispune de forță juridică superioară celorlalte acte normative, fiind adoptat de puterea legislativă după o procedură riguros reglementată*.

Principalele trăsături ale legii sunt următoarele: a) numai puterea legislativă este competentă să adopte legi; b) legea are competență de reglementare primară, originară – ea reglementând cele mai importante relații sociale, celelalte acte normative întemeindu-se pe lege și subordonându-se acesteia, având o natură secundă, derivată; c) legea are întotdeauna caracter normativ, normativitatea legii rezidă în forța obligatorie și în caracterul ei general; d) legea se distinge de celelalte acte normative și prin procedura specifică de elaborare, a cărei respectare este obligatorie ca o condiție a validității ei. Procedura de elaborare a legilor cuprinde următoarele etape: *inițiativa legislativă, dezbaterile proiectului de lege, votarea proiectului de lege, promulgarea și publicarea legii*.

Clasificarea legilor se face în funcție de mai multe criterii.

După *autoritatea lor juridică în sistemul normativ*, legile sunt constituționale, organice și ordinare. *Legile constituționale* stabilesc principiile fundamentale pentru viața socială și de stat, organizarea și funcționarea ordinii într-un stat. Constituția este legea fundamentală a unui stat, constituită din norme juridice, investite cu forță juridică

supremă, și care reglementează acele relații sociale fundamentale care sunt esențiale pentru instaurarea, menținerea și exercitarea puterii. Prin intermediul *legilor organice sunt* reglementate cele mai importante domenii ale vieții sociale și de stat, având o poziție distinctă față de ierarhia legislativă. Domeniile care fac obiectul reglementării prin legi organice sunt expres prevăzute în Constituție (art. 73 alin. 3). *Legile organice* sunt adoptate cu majoritatea absolută a membrilor fiecărei Camere. *Legile ordinare* reglementează celelalte domenii care nu sunt supuse normării prin legi constituționale sau organice. Procedura de adoptare a legilor ordinare este diferită de cea a legilor organice, fiind necesar doar votul majorității membrilor prezenți din fiecare Cameră a Parlamentului. În funcție de domeniul reglementării juridice, distingem între: *legi cu caracter civil penal, comercial, financiar, etc.*

O alta clasificare distinge între legile generale și legile speciale. *Legile generale* reprezintă dreptul comun, iar *legile speciale* reglementează o situație particulară în raport cu legile generale. În caz de concurs între legea generală și legea specială se aplică aceasta din urmă.

Parlamentul, prin legi, nu poate reglementa multitudinea de situații care apar în viața de zi cu zi a societății, astfel încât este necesară o intervenție normativă și din partea altor organe de stat.

Actele normative subordonate legii, trebuie să respecte următoarele cerințe:

- nu trebuie să cuprindă dispoziții contrare celorlalte legi;
- nu pot reglementa relații sociale care sunt supuse normării prin lege;
- trebuie să se înscrie în limitele competenței materiale și teritoriale ale organelor de stat care le emit,
- trebuie să fie adoptate în forma și cu procedura prevăzută pentru fiecare din ele.

Actele normative subordonate legii au denumiri și forme diferite în sistemul de drept al fiecărui stat.

În România, distingem următoarele categorii de acte normative subordonate legii: 1) *decretele* – sunt acte ale șefului statului (Președintelui), au, de regulă, caracter concret, individual. Anumite decrete prezidențiale *au caracter normativ* – reglementând anumite situații limitativ prevăzute în Constituție și legi, precum: declararea mobilizării,

instituirea stării de urgență, declararea războiului. Semnate de Președinte, acestea trebuie contrasemnate de Primul-ministru; *hotărârile cu caracter normativ ale Guvernului* – prevăd măsuri de aplicare a legilor în domenii diferite; 3) *Ordonanțele Guvernului* – acte de delegare legislativă, fiind emise numai pe baza unei legi de abilitare. *Ordonanța de Urgență* reprezintă o formă de reglementare specială a Guvernului, ce o poate realiza în cazuri speciale. 4) *ordinele, instrucțiunile miniștrilor și ale celorlalți conducători ai organelor centrale ale administrației de stat* în măsura în care acestea au caracter normativ, fiind adoptate în baza prevederilor exprese ale legii; 5) actele organelor locale ale administrației de stat (*Hotărâri ale Consiliului local, Hotărâri ale Consiliului județean, Ordinele Prefectului, Dispozițiile Primarului*) sunt izvoare de drept dacă au caracter normativ.

Doctrina este alcătuită din *analizele, interpretările, opiniile pe care oamenii de specialitate le dau fenomenului juridic*. Doctrina este de fapt chiar *știința dreptului*. Rolul doctrinei este unul teoretico-explicativ, interpretările științifice venind atât în ajutorul legiuitorului, cât și a magistratului, în procesul de creare, respectiv aplicare a dreptului. În dreptul românesc actual, doctrina nu are calitatea de izvor de drept.

II.3. Acțiunea normei juridice în timp, în spațiu și asupra persoanelor

Norma juridică produce efecte juridice într-o anumită perioadă, mai îndelungată sau mai scurtă, aplicându-se pe teritoriul statului care a edictat-o, asupra persoanelor aflate pe acest teritoriu.

1. Acțiunea normei juridice în timp. În ceea ce privește acțiunea în timp a normei juridice pot fi identificate trei momente, și anume intrarea în vigoare, durata de valabilitate în care norma se află în vigoare producând efecte juridice și ieșirea din vigoare.

1. Intrarea în vigoare a normei juridice.

Potrivit art. 78 al Constituției modificată “Legea se publică în Monitorul Oficial al României și intră în vigoare la 3 zile de la data publicării sau la o dată ulterioară prevăzută în textul ei”. Astfel, intrarea în vigoare a normei juridice este legată de

necesitatea aducerii ei la cunoștința tuturor celor care trebuie să o respecte. Aceasta se face, de regulă, prin publicarea actelor normative într-o publicație oficială.

În România, intrarea în vigoare a normei de drept are loc fie la trei zile de la data publicării în Monitorul Oficial, fie la o dată ulterioară (de ex.: la 30 zile de la publicare sau la data de 1 ianuarie 2006) stabilită de legiuitor în textul ei.

2. Durata de valabilitate a normei juridice.

Obiectivul intrării în vigoare a normei juridice este reglementarea relațiilor sociale viitoare, astfel, norma juridică nu *retroactivează* (nu se aplică situațiilor născute anterior intrării ei în vigoare, și nici nu *ultraactivează* (nu se aplică situațiilor ivite după ieșirea sa din vigoare).

Cu toate acestea, exista o serie de *exceptii de la principiul neretroactivității* normei juridice stabilite în mod expres de către legiuitor (adică situații când se admite aplicarea retroactivă a legii).

Una dintre excepții se referă la *legile interpretative*, care se aplică de la data intrării în vigoare a legii pe care o interpretează. Aceasta nu instituie noi norme, ci doar explică sau detaliază sensul legii la care face trimitere, alături de aceasta din urmă, corp comun. O a doua excepție este *retroactivitate expresă* și se referă la *prevederea expresă că legea se aplică și unor fapte săvârșite anterior*. O a treia situație de excepție o constituie *legea penală mai favorabilă*. Acesta excepție se referă la situația în care este posibil ca unui subiect de drept ce a comis o infracțiune, sub imperiul unei legi vechi, înlocuită de o lege nouă, să i se aplice cea reglementare apreciată ca fiind mai blândă.

În principiu, norma juridică nu *ultraactivează*, deci, nu se poate aplica după ce a ieșit din vigoare. Și acest principiu comportă două situații de excepție, și anume: *legile temporare* (ale căror situații de aplicare și data până la care acționează, sunt determinate) se aplică tuturor faptelor apărute sub acțiunea lor, chiar dacă aceste legi nu mai sunt în vigoare și *legile penale mai favorabile*.

3. Încetarea acțiunii în timp a normei juridice. Poate interveni prin abrogare, ajungere la termen, cădere în desuetudine.

a) *Abrogarea (ieșirea din vigoare) a normei juridice* este actul prin care se dispune încetarea acțiunii în timp a normei juridice, act care poate fi realizat numai de

către organul care a emis norma abrogată sau de către un organ ierarhic superior, și numai printr-un act de aceeași valoare juridică, respectiv superior²⁶.

Abrogarea poate fi clasificată astfel:

a. abrogare totală (se abrogă întregul act normative) și abrogare parțială (se abrogă doar părți dintr-un act normative);

b. abrogare expresă directă (legiuitorul precizează în mod expres actul normativ sau articolele acestuia care se abrogă) și abrogare expresă indirectă (legiuitorul nu precizează articolele sau actul normativ abrogat, ci utilizează formula “orice dispoziție contrară se abrogă”); abrogare tacită (legiuitorul reglementează în alt mod relațiile sociale, fără să precizeze în vreun fel sau altul abrogarea altor act normative).

b) *Desuetudinea sau căderea în desuetudine*, constituie o altă formă de ieșire din vigoare a normelor juridice, potrivit căreia norma juridică deși este în vigoare nu se mai aplică, deoarece relațiile sociale care au generat apariția ei au dispărut. Această modalitate de scoatere din vigoare a normei juridice este cunoscută și sub denumirea de perimare.

c) *Ajungerea la termen sau expirarea termenului de valabilitate* pentru situațiile pentru care au fost adoptate, în cazul normelor cu termen sau temporare.

2. Acțiunea normelor juridice în spațiu și asupra persoanelor

Acțiunea normelor juridice în spațiu și asupra persoanelor este supusă principiului teritorialității. Norma juridică se aplică pe teritoriul unui stat, adresându-se tuturor persoanelor aflate în limitele acestui teritoriu. Acțiunea normei juridice în spațiu este în corelație cu competența teritorială a organului de stat care o emite, trebuind să facem distincție între statele unitare și statele compuse.

Principiul teritorialității nu este absolut, acceptându-se faptul că pe teritoriul unui stat, datorită nevoii de a menține și dezvolta relații cu alte state – pot exista, în anumite condiții, persoane și locuri asupra cărora nu se aplică normele juridice ale statului respectiv. Aceste situații formează *excepțiile extrateritorialității*, excepții care nu afectează principiul suveranității puterii de stat, pentru că acestea se aplică cu respectarea

²⁶ A se vedea Gh. Bobos, C. Buzdugan, V. Rebreanu, op. cit. pag.387

principiilor democratice ale dreptului internațional și al egalității suverane a statelor, al reciprocității și al liberului lor consimțământ.

Excepțiile de la principiul teritorialității (de extrateritorialitate) sunt:

- imunitatea diplomatică și consulară constă în exceptarea personalului diplomatic de la jurisdicția statului de reședință, constând în inviolabilitatea personală, inviolabilitatea clădirilor reprezentanței diplomatice și a mijloacelor de transport. Aceștia sunt exceptați de la jurisdicția penală, civilă și administrativă a statului unde sunt acreditați.

- regimul juridic al unor categorii de străini (persoane care, aflate pe teritoriul unui stat, au cetățenia altui stat sau sunt lipsite de cetățenie, apatrid); sunt consacrate trei forme de regim juridic aplicabil străinilor: regimul național (străinii se bucură de aceleași drepturi); regimul special (drepturile străinilor sunt stipulate în acorduri internaționale sau în legislația națională); regimul clauzei națiunii celei mai favorizate (statul de reședință acordă străinilor un tratament la fel de avantajos ca și cel recunoscut cetățenilor unui stat terț, considerat ca favorizat).

II.4. Raportul juridic

1. Noțiunea de raport juridic.

În sens larg, raportul juridic poate fi definit *ca fiind acea relație socială reglementată de o normă de drept.*

În sens restrâns, raportul juridic poate fi definit *ca fiind acea relație socială, patrimonială sau nepatrimonială, strict legată de individualitatea persoanei, în cadrul căreia două sau mai multe persoane sunt titulari de drepturi și obligații juridice reciproce, a căror respectare este asigurată, în caz de nevoie, de forța de constrângere a statului.*

Așadar, nu toate raporturile sau relațiile sociale sunt implicit și juridice.

2. Caracteristicile raportului juridic. Spre deosebire de celelalte raporturi sociale, raporturile juridice au câteva caracteristici proprii, și anume:

a) *raportul juridic este un raport social*, întrucât se stabilește totdeauna între indivizi, care pot să participe în nume propriu, ca persoane fizice, sau în calitate de reprezentanți ai unei persoane juridice, fiind întotdeauna vorba de cel puțin doi subiecți.

b) raportul juridic este reglementat prin norme de drept

c) sunt raporturi cu conținut volițional. Fiind un raport între oameni, raportul juridic este un raport de voință. Caracterul volițional este dat de faptul că intervine, pe de o parte, voința legiuitorului, exprimată în norme juridice, iar, pe de altă parte, voința subiectelor de drept, participanți la raportul juridic. În acest sens, se poate admite dublul caracter volițional al raporturilor juridice (decurgând atât din norma juridică, precum și din voința subiectelor raportului juridic concret).

d) *raportul juridic este un raport de suprastructură*, pentru că suportă influența și influențează la rândul său celelalte raporturi sociale (raporturi materiale, raporturi ideologice, etc.). Ca raporturi de suprastructură, raporturile juridice se pot manifesta într-un grad de interdependență relativă față de raporturile materiale, putând ființa și ca o creație a normei de drept.

e) Raportul juridic are o structură tripartită, alcătuită din părți (subiecte), conținut și obiectul raportului juridic.

f) *raportul juridic este un raport valoric*, pentru că în fiecare relație ce se creează între participanții la circuitul civil își găsesc concretizarea valorile esențiale ale societății.

3. Condițiile raportului juridic. Există două condiții de existență a raportului juridic, și anume:

a) să existe norma juridică care să reglementeze respective relație socială;

b) să existe faptul juridic, respectiv acțiunea umană sau evenimentul care determină apariția, modificarea sau stingerea (încetarea) unui raport juridic potrivit prevederilor normei de drept.

1) *evenimentul*. Evenimentele sunt acele împrejurări care nu depind de voința omului, dar ale căror rezultate conduc la nașterea sau modificarea unor raporturi juridice. În această categorie se includ fenomenele naturale (calamitățile), nașterea, moartea, etc. Nu orice eveniment produce efecte juridice. Legiuitorul a selecționat doar un număr limitat de împrejurări, și anume pe cele care prin consecințele ce le produc au legătură cu ordinea juridică.

2) *acțiunile omenești*. Acțiunile sunt manifestări de voință ale oamenilor care produc efecte juridice – nasc, modifică sau sting raporturi juridice – ca urmare a reglementării lor prin norme de drept. **Acțiunea** – ca “act juridic” – acțiunile juridice licite, care sunt săvârșite în conformitate cu normele de drept și cu scopul direct, manifest de a produce efecte juridice. Noțiunea sau înțelesul termenului “act” – decurge din contextul în care este utilizat: act normativ, act de aplicare, act juridic și pot fi clasificate în *inscrisuri* care dovedesc sau probează fapte juridice și manifestări de voință producătoare de efecte juridice

Acțiunile sunt:

a) *licite* – sunt actele oamenilor săvârșite cu respectarea și în conformitate cu cerințele normelor juridice, sau *ilicite* – sunt acele acte ale oamenilor prin care se încalcă prevederile normelor juridice;

b) *acțiuni comisive sau acțiuni omisive*;

4. Elementele sau structura raportului juridic:

Elementele constitutive ale raportului juridic sunt:

- a) – *subiectele*;
- b) – *conținutul*;
- c) – *obiectul*.

a) Subiectele raportului juridic

1. Noțiune.

Având în vedere că este un raport social, subiectele raportului juridic sunt persoanele, titulari de drepturi și obligații juridice, considerați fie individual - persoane fizice, fie organizați ca persoane juridice.

Un raport juridic se naște prin participare a cel puțin două subiecte de drept, dar pot fi identificate multe cazuri în care în cadrul unui raport juridic participă mai multe subiecte de drept, situație în care vorbim de pluralitatea subiectelor de drept. Unele dintre subiecte sunt, în cadrul aceluiași raport, titulari de drepturi, altele de obligații sau, în mod corelativ, atât de drepturi, cât și de obligații.

Deci, prin subiectele raportului juridic *înțelegem participanții la raporturile juridice, care sunt titulari de drepturi și obligații.*

2. Capacitatea juridică – premisă a calității de subiect de drept.

Calitatea unei persoane de a fi subiect de drept sau subiect al unui raport juridic este legata sau conditionata de detinerea de catre aceasta persoana a *capacitatii juridice*. Individul ca subiect de drept participă la raporturi juridice ca titular de drepturi și obligații, în baza recunoașterii acestei calități de către normele de drept.

Astfel, capacitatea juridica este aptitudinea generală și abstractă, stabilită de lege, în funcție de vârsta și discernământul persoanei, de a dobândi sau de a-și exercita drepturi și obligații într-un raport juridic; este deci, o conditie *sine qua non* pentru ca o persoană să poată participa în raporturi juridice.

Structura capacității juridice este alcatuita din două elemente:

a) **capacitatea de folosință** – aptitudinea generală și abstractă a subiectului de drept *de a avea drepturi și obligații juridice*;

b) **capacitatea de exercițiu** – aptitudinea subiectului de drept *de a-și exercita drepturile și de a-și îndeplini obligațiile juridice*, prin încheierea de raporturi juridice.

3. Clasificarea subiectelor raporturilor juridice.

Subiectele raporturilor juridice se clasifică în:

a) *persoane fizice (subiecte individuale)*;

b) *persoane juridice (subiecte colective)*.

a) Persoana fizica – subiect de drept.

Persoanele fizice sunt cele care participa cu precadere la incheierea raporturilor juridice. In cadrul raporturilor juridice la care participa ca titulare de drepturi și obligații, persoanele își exercita drepturile și isi satisfac interesele legitime garantate de Constituție și legi.

In principiu, cetățenii statului pot să participe la toate raporturile juridice, bucurându-se în acest sens de capacitate juridică generală. Cetățenii pot intra în raporturi de drept atât între ei, cât și cu statul, cu organele statului, cu organizațiile economice sau cu organizațiile nestatale. În anumite limite, pot participa ca subiecte de drept străinii și apatrizii. Participarea acestora în raporturi juridice se află în competența de reglementare juridică națională. În România, străinii au aceleași drepturi fundamentale ca și cetățenii români, excepție făcând drepturile politice. În baza Convenției privind statul apatrizilor (

în vigoare din 1960), aceștia sunt asimilați cu cetățenii străini care intră pe teritoriul altui stat.

În sistemul românesc de drept, *capacitatea de folosință* începe de la nașterea persoanei și încetează o dată cu moartea acesteia, iar capacitatea de exercitiu deplina începe la majoratul persoanei, când aceasta împlineste 18 ani. Astfel, nu au capacitate de exercițiu: *minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani și persoana pusă sub interdicție*. Actele juridice ale acestora se încheie prin reprezentanții lor legali. Minorul care a împlinit vârsta de 14 ani *are capacitate de exercițiu restrânsă*. Actele juridice ale minorului cu capacitate de exercițiu restrânsă se încheie de către acesta, cu încuviințarea prealabilă a părinților sau a tutorelui.

b) Personele juridice - subiecte colective de drept.

Din această categorie fac parte:

1) *statul* – ca subiect de drept, în mod direct și în nume propriu, îndeosebi în raporturile de drept internațional public și în acelea de drept constituțional. În raporturile civile el se manifestă ca subiect de drept prin intermediul Ministerului de Finanțe și prin organele sale financiare teritoriale;

2. *organele de stat* – sunt subiecte de drept în raporturile juridice în cadrul atribuțiilor stabilite de lege și pe baza sarcinilor ce le au de îndeplinit. Raporturile juridice în care intră organele de stat sunt raporturi de competență, care determină capacitatea acestor organe. Organele de stat au drepturi și obligații pe care le exercită în virtutea sarcinilor ce rezultă din actele normative ce sunt puse la baza activității lor;

3. *persoanele juridice* - ca subiecte distincte. Principalele elemente constitutive ale persoanei juridice sunt: să aibă organizare de sine stătătoare; să dispună de un patrimoniu propriu, distinct de cel al persoanelor care o compun; să aibă un scop și o activitate licite. Persoana juridică *dobândește capacitate de folosință de la data înregistrării*. Persoana juridică nu poate avea decât drepturi care corespund scopului ei stabilit prin lege, act de înființare sau statut.

b) *Conținutul raportului juridic* este ansamblul drepturilor și obligațiilor corelative

ale subiectelor în relația dată, drepturi și obligații care sunt prevăzute de norma juridică.

1. Drepturile părților sau subiecților raportului juridic.

Clasificarea drepturilor subiective:

a) după gradul de opozabilitate:

- drepturi absolute – cele cărora le corespunde obligația tuturor subiecților de a le respecta (dreptul la viață, la nume, la proprietate, la libertate);
- drepturi relative – cele care sunt opozabile numai unei anumite persoane, subiect al raportului respectiv.

b) după criteriul conținutului lor:

- drepturi patrimoniale – cele care au caracter economic și care pot fi exprimate în bani:
 - reale
 - de creanță;
- drepturi nepatrimoniale – cele care nu au un caracter economic și nu pot fi exprimate în bani;

c) după natura raporturilor în cadrul cărora iau naștere:

- drepturi de natură civilă
- drepturi de natură penală
- drepturi de natură administrativă
- drepturi de natură financiară
- drepturi rezultat din raporturi de muncă etc.

2. Obligațiile părților – corelativul dreptului în cadrul raportului juridic

Obiectul raportului juridic este elementul în legătură cu care subiecții sau părțile raportului juridic își stabilesc drepturile și obligațiile corelative. Obiectul raportului juridic desemnează scopul, interesul sau finalitatea realizării drepturilor și obligațiilor din conținutul acestuia, și care constau, de cele mai multe ori, în dobândirea sau înstrăinarea unor bunuri, obținerea unor servicii etc.

Obiectul raportului juridic îl constituie în general fenomenul în legătură cu care subiectele își stabilesc sau revendică anumite drepturi și obligații prevăzute în normele de drept. (conduita umană, lucrurile sau bunurile materiale, valorile personale nepatrimoniale, rezultatul creației intelectuale etc.)

Specificul raportului juridic de constrângere

Raportul juridic de constrângere este o categorie specială de raporturi juridice care se formează ca urmare a săvârșirii unor fapte ilicite și care antrenează răspunderea juridică și aplicarea sancțiunii. Specificul raportului juridic de constrângere decurge din specificul sau particularitatea elementelor acestuia, adică din:

1. Calitatea specială a subiecților acestui raport:

- a) statul – întotdeauna prezent ca reprezentant al autorității publice care prin organele și aparatul specializat al acestuia are competența de a exercita tragerea la răspundere și, respectiv, constrângerea prin aplicarea sancțiunii;
- b) autorul faptei ilicite

2. Conținutul raportului juridic de constrângere – drepturile și obligațiile corelative ale statului (prin organele sale abilitate) și ale autorului faptei ilicite.

3. Obiectul raportului juridic de constrângere – constă în sancțiunea care se aplică de către subiectul “stat” (prin organele abilitate în acest sens) subiectului “autor al faptului ilicit”.

Caracterizarea principalelor tipuri de raporturi juridice.

a. Raportul juridic administrativ – notiune și caracteristici.

Dreptul administrativ cuprinde ansamblul normelor juridice ce au ca obiect raporturi juridice de drept administrativ ce se nasc, se modifica sau se sting pentru realizarea puterii executive.

Activitatea executiva consta în organizarea executarii și executarea în concret a legilor și a celorlalte acte normative.

Normele de drept care alcatuiesc ramura dreptului administrativ reglementeaza:

- a. organizarea și atribuțiile organelor administrației publice, care alcatuiesc sistemul organelor administrației publice – Guvern, ministere și alte organe de specialitate ale administrației publice centrale, precum și organele administrației publice locale;
- b. raporturile juridice dintre organele administrației publice, precum și dintre aceste organe și particulari (persoane fizice sau juridice).

Ca orice raport juridic si raportul de drept administrativ este în esenta o relatie sociala reglementata normativ, care se naste, se modifica si se stinge în cadrul si pentru realizarea puterii executive cu respectarea regimului de drept public.

Raportul de drept administrativ are caractere comune raporturilor de drept public, si anume:

1. Partile raportului juridic sunt pe de o parte autoritatea publica care exercita puterea publica sau o autoritate autonoma investita cu capacitate de drept administrativ, iar pe de alta parte persoanele fizice sau juridice. Cu alte cuvinte, autoritatea publica pentru a fi parte într-un raport de drept administrativ trebuie sa exercite puterea publica, adica sa exercite atributii legale care presupun un comandament al puterii de stat. Spre exemplu, primarul unei localitati desi este definit de lege ca fiind o autoritate publica având competenta de a actiona ca parte în raporturi de drept administrativ, el nu va participa ca parte numai în aceste tipuri de raporturi juridice, ci si în raporturi de drept civil, dreptul muncii, procesuale, etc. Atunci când primarul încheie contracte de munca cu personalul din subordinea sa, el devine parte în raporturi juridice specifice dreptului muncii sau un alt exemplu, primarul poate reprezenta unitatea administrativ-teritoriala din care face parte în calitate de persoana juridica de drept public, în raporturile procesual-civile, caz în care de asemenea nu se afla în raporturi de drept administrativ, ci în raporturi de drept procesul-civil. În cazul persoanelor fizice în cadrul dreptului administrativ nu se aplica regula capacitatii civile deoarece în raporturile de drept public va prima întotdeauna interesul general, iar nu cel individual, drept urmare ca o atare persoana sa fie parte într-un raport juridic de drept administrativ nu este nevoie sa aiba deplina capacitate de exercitiu.

2. Obiectul raportului juridic de drept administrativ îl constituie actiunea sau inactiunea subiectelor de drept, parte a raportului.

3. Continutul raportului juridic este format din drepturile si obligatiile partilor. În acest sens, trebuie precizat ca autoritatile publice nu exercita simple drepturi si obligatii, ci atributii publice, adica comandamente ale puterii de stat de a actiona sau nu în functie de interesul public. Cu alte cuvinte, exercitiul drepturilor si obligatiilor din structura atributiei publice este obligatorie iar nu facultativa.

4. În ceea ce privește regimul juridic aplicabil raporturilor juridice de drept administrativ, normele juridice care reglementează raporturile de drept public, inclusiv pe cele de drept administrativ au în structura lor dispoziții imperative, impunând autorității publice o anumită conduită obligatorie. Astfel, pentru acest motiv primarul unei localități nu poate refuza exercitiul unei atribuții legale, decât cu asumarea consecințelor juridice ale unei activități ilegale, ca de pildă demiterea din funcție sau suspendarea sa din funcție, până la chemarea în judecată în scopul obligării la recunoașterea dreptului și emiterea actului administrativ, la anularea actului prejudiciabil și plata de despăgubiri, ori încetarea discriminării și recunoașterea drepturilor legale cetățenesti. Ori de câte ori suntem în prezența unor norme imperative concretizate în formulări ca „va emite”, „va aproba”, „este obligat”, suntem în prezența unor obligații de a face sau de a nu face. Mai pot exista situații când autoritățile publice pot acționa pe criterii de oportunitate caz în care legiuitorul prevede posibilitatea ca acestea să evalueze dacă în funcție de condițiile de timp, loc, mijloace, acțiunea administrativă se poate realiza cu eficiență. Pentru a fi în prezența dreptului de apreciere a oportunității acțiunii administrative, normele juridice trebuie să conțină formulări de genul: „Primarul poate emite...”, „Consiliul local va aprecia...”, „Prefectul va putea exercita acțiunea în contencios administrativ...”.

5. Caracterul secundum legem al activității executive. Autoritatea executivă ca și subiect al dreptului administrativ acționează în cadrul și pentru realizarea activității executive, ceea ce înseamnă că activitatea executivă, reprezentând una din formele fundamentale de activitate ale statului alături de cea legislativă și cea judecătorească este una secundum legem, respectiv se realizează în baza legii și în scopul aplicării ei. Acest caracter generează consecința practică conform căreia un act administrativ trebuie să cuprindă în conținutul său temeiul legal al emiterii sale, respectiv actul normativ ce conferă autorității publice competența materială, teritorială și personală să îl emită sau adopte.

6. Poziția de inegalitate a părților în raporturile de drept administrativ. În doctrina de specialitate s-a pus problema dacă principiul egalității părților din raporturile juridice civile este aplicabil și raporturilor de drept administrativ.

Astfel, s-a ajuns la concluzia că raporturile de drept administrativ nu se bazează pe principiul egalității părților deoarece, izvorul principiului egalității părților din dreptul

civil este însasi capacitatea juridica civila care genereaza prezumtia ca orice persoana majora are discernamânt si drept urmare este capabila sa-si apere propriile interese, iar autoritatea publica exercita capacitatea de drept administrativ în baza interesului public, capacitate de care persoanele fizice sau juridice care participa la aceste raporturi juridice nu dispun.

Izvoarele dreptului administrativ

1. Constitutia - principalul izvor de drept administrativ întrucât dispozitiile privitoare la organizarea si functionarea adm. publice, drepturile fundamentale ale cetatenilor, raporturile dintre autoritatile publice si între acestea si cetateni, au o forta juridica superioara cu toate celelalte acte normative.

2. Legile organice - reglementeaza domenii administrative referitoare la organizarea teritoriului, a învatamântului, a fortelor armate, contenciosul administrative, etc.

3. Legile ordinare - sunt izvoare de drept administrativ în masura în care reglementeaza raporturi de drept administrativ

4. Decretele Presedintelui României, hotarârile si ordonantele Guvernului României, actele normative ale ministrilor, ministerelor, precum si actele administrative care emana de la autoritatile administratiei publice locale.

b. Raportul juridic civil

I. Notiunea si caracteristicile raportului juridic civil;

Raporturile juridice civile sunt acele raporturi care se nasc din actele si din faptele carora legea le confera calitatea de de izvoare ale raporturilor juridice.²⁷

Raportul juridic civil se caracterizează²⁸ prin urmatoarele:

1. Raportul juridic civil este **un raport social**, adica o relatie care ia nastere între oameni, fie ca persoane fizice, adica subiecte individuale de drept, fie ca persoane juridice, adica subiecte colective de drept.

²⁷ A se vedea G.Boroi, *Op.cit.*, p.40; E.Lupan, *Op.cit.*, p.84 ; Gh. Beleiu, *Drept civil român. Subiectele dreptului civil*, Ed. VI, Ed. Sansa, Bucuresti, 1999, p.76, p.76

²⁸ Apud E.Lupan, *Op.cit.*, p.85 sq

2. Raportul juridic civil **este un raport volitional**, adica mai intai relatia sociala este reglementata prin lege, insa nasterea unor astfel de relatii presupune si vointa partilor exprimata in conditiile legii.

3. Raportul juridic civil se caracterizeaza **prin pozitia de egalitate juridica a partilor**, in sensul ca nici una din parti nu este subordonata celeilalte.

Izvoarele raportului juridic civil;²⁹:

Acele acte sau fapte de care legea civila leaga nasterea, modificarea sau stingerea unor raporturi juridice civile concrete, constituie izvoare ale raporturilor juridice civile.

Faptele juridice, izvoare ale raporturilor juridice civile, se clasifica in:

1.Eventimente, care pot fi naturale (fenomenele naturii) si sociale(moartea), adica acele imprejurari care se produc independent de vointa omului.

2.Actiunile omenesti care, la randul lor, pot fi comisive sau omisive; de asemenea actiunile omenesti pot fi savarsite cu intentia de a produce efecte juridice, caz in care se numesc acte juridice civile sau fara intentia de a produce efecte juridice, dar care, potrivit legii, produc astfel de efecte, caz in care se numesc fapte juridice civile.

Actiunile omenesti se mai clasifica in:

- a) actiuni licite, adica acele actiuni care se săvârșesc cu respectarea dispozițiilor legale;
- b) actiuni ilicite adica acele actiuni care depășesc limita legalității.

Raportul juridic civil este compus³⁰ din:

Părțile raportului juridic civil, adica subiectele raportului juridic civil care pot fi: persoane fizice si persoane juridice.

Conținutul raportului juridic civil care este alcatuit din totalitatea drepturilor subiective și a obligațiilor civile corelative pe care le au părțile;

Obiectul raportului juridic civil sau conduita partilor, adica acțiunile sau inacțiunile la care sunt îndreptățite părțile ori pe care acestea sunt ținute să le respecte.

Aceste trei elemente sunt esențiale astfel încât ele trebuiesc îndeplinite cumulativ.

²⁹ Apud Gh. Boroi, *Op.cit*, p.43-44

³⁰ Ibidem, p.87

Partile (Subiectii) raportului juridic civil;

Persoanele fizice si persoanele juridice care au unele fata de celelalte fie drepturi subiective, fie obligatii civile corelative, deci, intre care se naste un raport juridic, **se numesc subiecti ai raportului juridic civil.**

Persoana fizică reprezintă, potrivit dreptului civil, subiectul individual de drept, omul, privit ca titular de drepturi și obligații civile³¹.

Persoana juridică reprezintă din punct de vedere civil, subiectul colectiv de drept, un colectiv de oameni care, întrunind condițiile cerute de lege, este titular de drepturi subiective și obligații civile³².

Prin urmare exista doua mari categorii de subiecte de drept civil:

Persoanele fizice care sunt subiecte individuale de drept.

Persoanele juridice care sunt subiecte colective de drept.

Ambele categorii au la rândul lor numeroase subdiviziuni. Din categoria persoanelor fizice putem distinge următoarele subdiviziuni³³:

- minorii sub 14 ani, care sunt persoane lipsite de capacitate de exercițiu;
- minorii între 14-18 ani, persoane cu capacitate de exercițiu restrânsă ;
- persoane majore (peste 18 ani), cu capacitate deplină de exercițiu;

Din categoria persoanelor juridice putem distinge următoarele subdiviziuni:

- persoane juridice particulare (private);
- persoane juridice de stat;
- persoane juridice de drept cooperatist;
- persoane juridice mixte, adica acele persoane care au capitalul social atât de stat cât și privat.

Persoanele fizice mai pot fi clasificate după criteriul cetățeniei, astfel: persoane fizice cu cetățenie română; persoane fizice cu cetățenie străină; persoane fizice cu dublă cetățenie; persoane fizice fără cetățenie (apatrizi).

³¹ A se vedea Ernest Lupan, Dan A. Popescu, Amalia Marga, *Drept civil român. Subiectele raportului juridic civil*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 1996, p.6

³² Ibidem

³³ Ibidem, p.62 sqq

Persoanele juridice din punct de vedere al naționalității, se clasifică astfel: Persoane juridice cu naționalitate română; Persoane juridice cu naționalitate străină; Persoane juridice cu naționalitate mixtă, adică acele persoane care au atât capital român cât și capital străin.

Determinarea subiectelor raportului juridic civil

Determinarea subiectelor raportului juridic civil reprezintă cunoașterea părților acestui raport³⁴. Determinarea se face diferit în funcție de drepturile absolute sau relative pe care le au în conținutul lor.

Raporturile care au în conținutul lor numai drepturi absolute sunt acele raporturi în care este cunoscut sau determinat doar subiectul activ, care este însuși titularul dreptului subiectiv civil (ex. cunoașterea proprietarului unui bun). În cadrul acestui raport juridic civil, subiectul pasiv este format din toate celelalte subiecte de drept civil, acesta fiind nedeterminat.

Raporturile care au în conținutul lor numai drepturi relative sunt acele raporturi în care este determinat atât subiectul activ, care se numește, de regulă, creditor, cât și cel pasiv care se numește, de regulă, debitor. Ex: suntem în prezența unui astfel de raport juridic civil în cazul contractului de vânzare cumpărare.

Pluralitatea subiectelor raportului juridic civil³⁵

Atunci când mai multe persoane apar fie ca subiect activ, fie ca subiect pasiv în cadrul unui raport juridic, atunci vorbim de pluralitatea subiectelor raportului juridic civil.

Pluralitatea subiectelor raportului juridic civil poate fi **pluralitate activa**, atunci când mai multe persoane participă în cadrul aceluiași raport juridic civil ca subiecte active și **pluralitate pasiva**, atunci când mai multe persoane participă în cadrul aceluiași raport juridic ca subiecte pasive. De asemenea, pluralitatea mai poate fi și **mixta**, atunci când atât partea activă cât și partea pasivă, a raportului juridic, se compune din mai multe persoane.

Schimbarea subiectului raportului juridic civil³⁶

³⁴ Apud G. Boroi, *Op.cit.*, p. 44 ; E. Lupan, *Op.cit.*, p.90

³⁵ Ibidem, 45-46

³⁶ Apud E. Lupan, *Op.cit.*, p.94

Pentru a analiza această situație trebuie să facem distincție între raporturile patrimoniale și cele nepatrimoniale. În categoria **raporturilor civile nepatrimoniale** nu se pune problema schimbării nici a subiectului activ - titularul dreptului - dat fiind faptul că drepturile nepatrimoniale sunt inalienabile (netransmisibile) și nici a subiectului pasiv care este nedeterminat fiind format din toate celelalte subiecte de drept civil, distincte de subiectul activ.

În categoria **raporturilor juridice civile patrimoniale** trebuie să facem distincția între raporturi juridice civile care au în conținutul lor drepturi reale și raporturi juridice civile obligaționale (de creanță), adică acele raporturi care au în conținutul lor drepturi de creanță.

În cazul raporturilor juridice civile reale, poate interveni o schimbare a subiectului activ printr-un mod legal de transmitere a bunului, ce formează obiectul dreptului real. Exp: contractul de vânzare-cumpărare de bunuri-mobile sau imobile.

În cazul raporturilor obligaționale, poate interveni o schimbare atât a subiectului activ (creditorului) cât și a subiectului pasiv (debitorului).

Subiectul activ poate fi schimbat prin cesiune de creanță, subrogație personală, novație, iar subiectul pasiv poate fi schimbat prin stipulație pentru altul, delegație, poprire.

Capacitatea subiectelor raportului juridic civil

Persoanele fizice, respectiv omul, pentru a putea participa la raporturi juridice civile trebuie să aibă ceea ce se cheamă capacitate civilă³⁷.

Capacitatea civilă a persoanei este alcătuită din:

- **capacitatea de folosință;**
- **capacitatea de exercițiu.**

Capacitatea de folosință a persoanelor fizice este potrivit art. 34 NCC *aptitudinea persoanei de a avea drepturi și obligații civile*.

Potrivit legii civile capacitatea de folosință, începe de la nașterea persoanei și încetează odată cu moartea acesteia.

³⁷ A se vedea E.Lupan, D.A. Popescu, A.Marga, *Op.cit.*, p.9; E.Lupan, *Op.cit.*, p.96, G.Boroi, *Op.cit.*, p.53

In ceea ce priveste inceputul capacitatii de folosinta potrivit art. 36 NCC *drepturile copilului sunt recunoscute de la conceptiune, insa numai daca el se naste viu.*

Capacitatea civila de exercitiu este potrivit art. 37 NCC aptitudinea persoanei de a incheia singura acte juridice civile. Persoanele fizice dobandesc deplina capacitate civila de exercitiu la varsta majoratului (18 ani), exceptie facand persoanele minore care se casatoresc si care dobandesc prin insusi acest fapt al casatoriei, deplina capacitate de exercitiu.

Nu au capacitate de exercitiu, potrivit legii, minorii care nu au implinit vârsta de 14 ani precum și persoanele puse sub interdicție. Pentru cei care nu au capacitate de exercitiu, actele juridice se fac de către reprezentanții lor legali.

De asemenea, minorii care au implinit 14 ani, au o capacitate de exercitiu restrânsă, insa, acestia pot sa incheie acte juridice numai cu încuviințarea prealabilă a părinților sau a tutorelui.

Capacitatea de folosință a persoanelor juridice:

*Aptitudinea subiectului colectiv de drept de a avea drepturi și obligații civile*³⁸.

Potrivit legii, această capacitate se dobândește de la data înregistrării sau de la o altă data în funcție de persoana juridică.

Persoana juridică nu poate avea decât acele drepturi care corespund scopului ei stabilit prin lege, prin actul de înființare, prin statut sau contract de societate, fiind astfel, în prezența principiului specialității capacității de folosință a persoanei juridice.

Capacitatea de exercitiu a persoanelor juridice:

*Capacitatea de exercitiu a persoanei juridice este aptitudinea acesteia de a-și exercita drepturile civile și de a-și îndeplini obligațiile corelative prin încheierea de acte juridice , de către organele sale de conducere*³⁹.

Persoana juridică își exercită drepturile și-și îndeplinește obligațiile, prin organele sale de conducere. Actele juridice făcute de către organele persoanelor juridice, în limitele puterilor ce le-au fost conferite, sunt actele persoanei juridice însăși.

³⁸ G.Boroi, *Op.cit.*, p.54

³⁹ Ibidem, p.55

Raportul dintre persoana juridică și organele sale se aseamăna cu regulile de la mandat cu condiția să nu se fi prevăzut altfel prin lege, act de înființare, statut sau contract.

Conținutul raportului juridic civil;

Conținutul raportului juridic civil⁴⁰ este alcătuit din drepturile subiectului activ și din obligațiile subiectului pasiv între care se naște raportul juridic, adică din drepturile și obligațiile părților raportului juridic civil. Totodată, mai trebuie să precizăm că dreptul civil care aparține subiectului activ se mai numește și drept subiectiv.

Elemente definitorii ale dreptului subiectiv civil

Dreptul subiectiv civil este o posibilitate recunoscută de legea civilă atât persoanelor fizice cât și persoanelor juridice. În temeiul acestei posibilități, subiectul activ poate avea el însuși o anumită conduită, cum este în cazul dreptului real absolut., sau poate pretinde o anumită conduită - să dea să facă ori să nu facă - după cum este vorba despre un drept de creanță sau alte categorii de drepturi. De asemenea, el poate apela la concursul forței de constrângere a statului, în situația în care dreptul său este nesocotit, încălcat sau nerespectat.

Drepturile civile subiective se împart în:

Drepturi subiective absolute, adică acele drepturi datorită cărora titularul lor poate avea o anumită conduită fără a avea nevoie de concursul unei alte persoane pentru a și-l realiza. (intră în categoria drepturilor absolute, drepturile reale)⁴¹;

Drepturi subiective relative, adică acele drepturi în virtutea cărora titularul lor poate pretinde subiectului pasiv o conduită determinată, fără de care dreptul său nu s-ar putea realiza, tipice pentru drepturile relative fiind drepturile de creanță⁴².

Caracteristicile dreptului absolut:

În cazul drepturilor subiective absolute **este cunoscut numai titularul lor - subiectul activ - subiectul pasiv fiind nedeterminat**; Dreptului subiectiv absolut îi corespunde obligația generală și negativă de a nu i se aduce atingere în nici un fel;

⁴⁰ E. Lupan, *Op.cit.*, p.98 sqq; G.Boroi, *Op.cit.*, p.56 sqq

⁴¹ E.Lupan, *Op.cit.*, p.102

⁴² Ibidem, p.103

Dreptul subiectiv absolut este **opozabil tuturor**, adica tuturor subiecților de drept civil le revine obligația de a nu-l încălca, această opozabilitate fiind denumită “**erga omnes**”.

Caracteristicile dreptului relativ

În cazul drepturilor relative, **este cunoscut atât subiectul activ cât și subiectul pasiv; dreptul relativ poate avea ca și obligație corelativă** obligația de a da ceva, a face ori a nu face. Dreptul relativ este opozabil numai subiectului pasiv determinat.

În funcție de conținutul lor drepturile subiective civile sunt:

Drepturi patrimoniale, adică conținutul lor poate fi evaluat în bani; au caracter patrimonial drepturile reale și drepturile de creanță⁴³.

a. Drepturile reale sunt acele drepturi care pot fi exercitate de titularul lor fără a avea nevoie de concursul unei alte persoane⁴⁴.

b. Drepturile de creanță sunt acele drepturi în temeiul cărora subiectul activ (creditorul) poate pretinde subiectului pasiv (debitorul) să aibă o anumită conduită⁴⁵.

Drepturile reale și de creanță se aseamăna prin faptul că ambele sunt drepturi patrimoniale și au cunoscuți titularii lor ca subiecte active și se deosebesc prin următoarele:

- Din punct de vedere al subiectului pasiv, astfel, atunci când suntem în prezența dreptului real, subiectul pasiv este necunoscut (nedeterminat), iar în cazul dreptului de creanță acesta este determinat;
- Din punct de vedere al obligației corelativă, dreptului real îi corespunde o obligație generală și negativă, de abținere din partea tuturor membrilor, de a nu se aduce atingere acestuia, în timp ce dreptului de creanță îi corespunde o obligație a cărei obiect poate consta în a da, a face ori a nu face ceva.
- Din punct de vedere al numărului lor drepturile reale sunt limitate la număr, în timp ce, drepturile de creanță sunt nelimitate.

Drepturi nepatrimoniale adică acele drepturi al căror conținut nu poate fi evaluat în bani⁴⁶. În categoria drepturilor personale nepatrimoniale intră:

⁴³ Ibidem

⁴⁴ G.Boroi, *Op.cit*, p.59

⁴⁵ Ibidem

- a. Drepturi care privesc existența și integritatea fizică și morală a persoanei (dreptul la viață, la sănătate, onoare, cinste, reputație).
- b. Drepturi de identificare a persoanei (dreptul la nume, la pseudonim, stare civilă); pentru persoana juridică (dreptul la sediu, dreptul la denumire).
- c. Drepturi ce decurg din creația intelectuală - drepturi nepatrimoniale ce izvorăsc din creația artistică sau din opere literare ori științifice - și din invenție.

Abuzul de drept

Constituie abuz de drept exercitarea unui drept subiectiv civil, cu încălcarea principiilor exercitării sale, adică cu încălcarea sau nerespectarea legii și a moralei⁴⁷.

Nu orice abuz de drept civil însă atrage răspunderea autorului exercițiului abuziv. Această exercitare abuzivă trebuie să atragă o răspundere însemnată. Reprimarea abuzului de drept, în dreptul civil, se realizează fie pe cale pasivă (a refuzului ocrotirii unui drept exercitat abuziv), fie pe cale ofensivă (a unei acțiuni în răspunderea civilă formulată de partea care a fost vătămată printr-o faptă ce conține exercițiul abuziv al dreptului).

Obligațiile civile

Obligația civilă poate fi definită⁴⁸ ca fiind îndatorirea subiectului pasiv al raportului juridic civil de a avea o anumită conduită, corespunzătoare dreptului subiectiv corelativ, ce poate consta în a da, a face sau a nu face ceva și care poate fi adusa la îndeplinire atunci când este nevoie cu ajutorul forței coercitive a statului.

Elementele specifice obligațiilor civile

Obligația civilă constă într-o îndatorire a subiectului pasiv, iar nu în posibilitatea de a avea o conduită corespunzătoare dreptului subiectiv corelativ, îndatorirea constând în obligația de a da, a face sau a nu face ceva.

În situația în care subiectul pasiv nu are o conduită corespunzătoare acesta poate fi constrâns prin forța coercitivă a statului.

⁴⁶ E.Lupan, *Op.cit*, p.106

⁴⁷ G.Boroi, *Op.cit*, p. 65 ; E.Lupan, *Op.cit*, p.113

⁴⁸ Apud G.Boroi, *Op.cit*, p.66, Gh. Beleiu, *Op.cit*, p. 67; Liviu Pop, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura Lumina Lex, București, 2000, p.18-25;

1. În dreptul civil **obligația de a da**⁴⁹ este îndatorirea de a constitui sau de a transmite un drept;(ex. obligația vânzătorului de a transmite dreptul de proprietate asupra pământului vândut);

2. **Obligația de a face**⁵⁰ este îndatorirea de a executa o lucrare, de a presta un serviciu ori de a preda un lucru; (ex. obligația vânzătorului de a preda lucrul vândut cumpărătorului sau obligația de a presta întreținere creditorului în virtutea contractului de vânzare- cumpărare cu clauze de întreținere).

3. **Obligația de a nu face**⁵¹ ceva are un conținut diferit, după cum este corelativă unui drept absolut sau relativ. Prin a nu se face ceva ca obligație corelativă a unui drept **absolut** se înțelege îndatorirea generală de a nu face nimic de natură a aduce atingere aceluși drept.

Prin a nu face ceva, ca obligație corelativă a unui drept **relativ**, se înțelege a nu face ceva ce ar fi putut face debitorul, dacă acesta nu s-ar fi obligat la abținere. (ex. obligația pe care și-o asumă autorul unei piese de teatru de a nu ceda dreptul de reprezentare, în public, a piesei sale timp de un anumit număr de ani).

B. Obligațiile civile pot fi pozitive și negative⁵²;

1. Sunt **pozitive** obligațiile de *a da* și *a face*.
2. Sunt **negative** obligațiile de *a nu face* ceva;

C. Obligațiile civile pot fi de rezultat și de diligență⁵³

1. **De rezultat** - atunci când partea își asumă o obligație ce constă în îndatorirea sa de a obține un rezultat determinat.(ex. obligația vânzătorului de a preda cumpărătorului lucrul vândut)

2. **De diligență sau de mijloace** - atunci când obligația pe care debitorul și-o asuma, constă în îndatorirea sa de a depune toată străduința de a obține un anumit rezultat fără a se obliga el însuși la obținerea aceluși rezultat.(ex. medicul care tratează pe pacient de o anumită boală, fără a se obliga să-l vindece)

D. Obligațiile civile pot fi obișnuite, reale, opozabile și tertilor⁵⁴;

⁴⁹ Apud G.Boroi, *Op.cit*, p.68

⁵⁰ Ibidem

⁵¹ Ibidem

⁵² Ibidem, p.69

⁵³ Ibidem

⁵⁴ Ibidem, p.70

Obligațiile obisnuite incumbă debitorului față de care s-au născut; sunt opozabile între părți;

Obligațiile reale privesc detinatorul unui bun, pornind de la deosebita importanta pe care acel bun o reprezinta pentru societate.

Obligațiile opozabile și terților , adica atunci când o obligație este strâns legată de anumite bunuri astfel încât creditorul nu-și poate organiza dreptul său decât cu concursul titularului actual a dreptului real a aceluși bun.

E. Obligațiile civile mai pot fi perfecte și imperfecte⁵⁵;

Marea majoritate a obligațiilor civile sunt formate din cele perfecte

Obligațiile sunt perfecte atunci când executarea acestora este asigurată în caz de neexecutare de către debitor, printr-o acțiune în justiție și obținerea unui titlu executoriu ce poate fi pus în executare;

Prin obligații imperfecte se înțeleg acele obligații a căror executare nu se poate obține pe cale silită, dar odată executate de bună voie de către debitor nu este permisă restituirea lor.

IV. Obiectul raportului juridic civil;

Prin obiectul raportului juridic civil se înțelege acțiunea la care este îndrituit subiectul activ și cea la care este ținut sau obligat subiectul pasiv⁵⁶;

Obiectul raportului juridic civil este format din conduita părților, iar în raporturile patrimoniale conduita părților se referă la lucrurile din lumea exterioară (sau bunuri). Acestea, însă, nu pot fi incluse în structura raportului juridic civil dată fiind natura socială a acestui raport, bunurile fiind considerate obiecte derivate ale raportului juridic civil.

Prin **bun**⁵⁷ se înțelege o valoare economică ce este utilă pentru satisfacerea unor nevoi materiale ori spirituale a omului, fiind susceptibil de apropiere sub forma drepturilor patrimoniale.

Pentru a fi în prezența unui bun, în sensul dreptului civil, trebuie cumulativ îndeplinite următoarele **particularități**, și anume: valoarea economică trebuie să fie aptă de a satisface o trebuință de ordin material sau spiritual a omului și de a fi susceptibilă de însușire sub forma drepturilor patrimoniale.

⁵⁵ Ibidem, p.71

⁵⁶ E.Lupan, *Op.cit.*, p.135

⁵⁷ Despre bunuri a se vedea E.Lupan, *Op.cit.*, p 142 sqq; G. Boroș, *Op.cit.*, p.72 sqq

O noțiune destul de des întâlnită în dreptul civil și strâns legată de bun, este aceea de

Patrimoniu adica, totalitatea drepturilor si obligațiilor patrimoniale care aparțin unor persoane fizice sau juridice.

Între bun și patrimoniu există corelația „parte – întreg”: bunul poate fi privit atât individual cât și ca element activ al patrimoniului.

Categoriile de bunuri sunt reglementate de art. 536- 546 NCC. Astfel,

A. Bunurile pot fi mobile si imobile⁵⁸;

Bunurile mobile : există trei categorii:

1. Mobile *prin natura lor* , adica acele bunuri care se pot transporta dintr-un loc in altul;

2. Mobile *prin determinarea legii*, cum sunt obligațiile și acțiunile care au ca obiect sume exigibile (ajunse la scadență). Aceste acțiuni se socotesc a fi mobile doar raportat la fiecare asociat și pe timpul cât durează asociația. Veniturile perpetue sau pe viață asupra statului sau asupra particularilor, sunt de asemenea bunuri mobile prin determinarea legii.

3. Mobile *prin anticipație*. Deși Codul Civil nu prevede expres doctrina admite că mobilele prin anticipație sunt bunurile care prin natura lor sunt imobile, dar pe care părțile unui act juridic le consideră ca bunuri mobile în considerarea a ceea ce vor deveni.(ex. fructe sau recolte ce nu au fost culese încă, dar care au fost înstrăinate printr-un act juridic cu anticipație).

Bunurile imobile pot fi:

1. Imobile *prin natura lor*. În Codul Civil se prevede că fondurile de pământ și cladirile sunt imobile prin natura lor. De asemenea, morile de vânt sau de apă asezate pe stâlpi sunt la fel, si recolte care sunt încă în rădăcini, precum și fructele de pe copaci, ce nu au fost culese încă.

2. Imobile *prin obiectul la care se referă*. Sunt astfel de imobile, potrivit Codului Civil, uzufructul lucrurilor imobile, servituțiile și acțiunile care tind a revendica un imobil.

⁵⁸ A se vedea : E. Lupan, *Op.cit.*, p.152-153 ; G. Boroi, *Op.cit.*, p. 73-74

3. Imobile *prin destinație*. Potrivit dispozițiilor legii, acestea sunt obiectele pe care proprietarul unui fond le-a pus pe el pentru serviciul și exploatarea acestui fond. Acestea sunt imobile prin destinație numai în situația în care proprietarul le-a dat o destinație expresă și anume aceea de a exploata fondul. Intră în această categorie - animalele destinate producției, instrumentele agricole, uneltele necesare pentru exploatarea unui fond comercial.

Importanța practică a clasificării bunurilor în mobile și imobile se materializează, în regimul juridic diferit aplicabil celor două categorii de bunuri și anume: în ce privește posesia îndelungată a bunurilor imobile, aceasta poate duce la dobândirea dreptului de proprietate asupra acestor bunuri prin uzucapiune, iar pentru bunurile mobile posesia de bună credință valorează proprietate.

În ceea ce privește drepturile reale accesorii, ipoteca poate avea ca obiect numai un bun imobil, iar gajul poate avea ca obiect doar bunuri mobile.

În dreptul internațional privat, bunului imobil situat pe teritoriul unei anumite țări i se aplică legea țării pe a cărei teritoriu este situat, în schimb bunului mobil i se aplică legea proprietarului bunului.

Cât privește competența teritorială a instanțelor de a soluționa anumite litigii, reținem că în cazul bunurilor imobile, toate litigiile se vor judeca de către instanța în a cărei rază teritorială se află acele bunuri, iar în ceea ce privește bunurile mobile, instanța competentă e cea de la domiciliul pârâtului.

B. Bunuri aflate în circuitul civil⁵⁹, adică acele bunuri care pot face obiectul actelor juridice;(ex. de înstrăinare, închiriere sau gajare) și bunuri **scoase din circuitul civil**, adică acele care nu pot forma obiectul unui act juridic civil (mai sunt numite inalienabile), cum ar fi terenurile ce fac parte din domeniul public.

Importanța practică a acestei clasificări se manifestă pe planul valabilității actelor juridice civile, sub aspectul obiectelor lor.

C. Bunuri divizibile⁶⁰, adică acele bunuri ce pot fi împărțite fără să-și schimbe destinația din punct de vedere economic și bunuri **indivizibile** sunt acele bunuri ce nu pot fi împărțite fără să-și schimbe destinația din punct de vedere economic.

⁵⁹ A se vedea: E. Lupan, *Op.cit.*, p.150-151 ; G. Boroi, *Op.cit.*, p.75-76 ;

⁶⁰ A se vedea: E. Lupan, *Op.cit.*, p. 147 ; G. Boroi, *Op.cit.*, p.80

Această împărțire a bunurilor prezintă importanță practică în materie de partaj și de obligații. Astfel, dacă un bun aparține mai multor proprietari și e indivizibil, acesta ar urma să fie atribuit unuia dintre proprietari, care la rândul lui urmează să fie obligat la plata unei sume de bani față de ceilalți.

D. Bunurile mai pot fi: principale⁶¹ adică acelea ce pot fi folosite independent fără a servi la întrebuințarea altui bun și **accesorii** adică acelea ce sunt destinate să servească la întrebuințarea unui alt bun principal;

Importanța practică se referă la faptul că bunul accesoriu urmează soarta bunului principal, astfel că atunci când se datorează un bun, trebuie să se plătească ambele bunuri atât cel principal cât și cel accesoriu, dacă nu există stipulație contrară.

E. Bunuri sesizabile⁶² adică acele bunuri ce pot forma obiectul unei executări silite și bunuri **inesizabile** sunt cele care nu pot fi urmărite silite pentru plata vreunei datorii.

F. Bunuri de drept public⁶³ adică acele bunuri care fac parte din domeniul public al statului sau al unităților administrativ teritoriale și bunuri **de drept privat** adică acele bunuri care intră în alcatuirea dreptului de proprietate privată a persoanelor fizice sau juridice.

Numai bunurile din domeniul public sunt inalienabile, imprescriptibile și inesesizabile.

c. Raportul juridic penal

1. Dreptul penal-notiune. Aspecte introductive.

Dreptul penal poate fi definit ca fiind acea ramură de drept care reunește ansamblul normelor juridice care stabilesc în ce condiții o faptă devine infracțiune, felul infracțiunilor, modul de sancționare a acestora, precum și răspunderea penală. Rolul dreptului penal rezidă din art. 1 al Codului penal potrivit căruia dreptul penal se exprimă

⁶¹ A se vedea: E. Lupan, *Op.cit.*, p. 171, G. Boroi, *Op.cit.*, p.80-81

⁶² A se vedea: E. Lupan, *Op.cit.*, p.173-174 ; G. Boroi, *Op.cit.*, p.83-84

⁶³ A se vedea: E. Lupan, *Op.cit.*, p. 149-150 ; G. Boroi, *Op.cit.*, p. 81

intr-o forma exterioară prin legi organice care reglementează faptele ce constituie infracțiuni, sancțiunile care se aplică în cazul comiterii acestora și răspunderea penală.

Legea penala, compusă dintr-un ansamblu de norme, e o formă de exprimare a dreptului penal, deoarece ea prevede fapta care constituie infracțiune, pedepsele ce se aplică infractorilor și măsurile ce se pot lua în cazul săvârșirii acestei fapte.

Prin legea penală se înțelege orice dispoziție penală care se află într-o lege (decret), iar prin legislație penală se înțelege totalitatea dispozițiilor penale, indiferent de sediul lor, acesta putând fi Codul Penal sau orice lege specială penală/nepenală, dar cu dispoziții penale.

1. Izvoarele dreptului penal (normele penale se regăsesc în aceste izvoare) sunt:

- Constituția;
- Legile organice;
- Ordonanțe de Guvern;
- Tratatate și convenții internaționale;
- Norme nepenale; (act care nu are drept scop incriminarea unor fapte);

Prin lege penală înțelegem orice dispoziție penală cuprinsă într-o lege, iar prin legislație penală înțelegem totalitatea dispozițiilor penale indiferent de sediul lor.

2. Raportul juridic penal și faptele penale.

Faptele penale sunt acele împrejurări care dau naștere raportului penal, îl modifică sau îl sting și cărora norma penală le atribuie acest caracter deoarece produc consecințe juridice.

Raportul penal este legătura născută între stat și făptuitori, ca urmare a săvârșirii unor fapte prevăzute de legea penală; în cadrul raportului juridic penal părțile au drepturi și obligații corelative cu răspunderea penală și constau în aspecte legate de aplicarea și suportarea sancțiunii specifică dreptului penal.

Subiecții raportului juridic prezintă o serie de particularități:

- Unul dintre aceștia întotdeauna este statul, reprezentat prin organele judiciare în special parchetul sau organele de cercetare penală;
- Statul este titularul dreptului de a trage la raspundere titularul, prin excepție există și situații în care titularul dreptului este o persoană fizică (ex.violul);

- Uneori aceeași persoană poate participa în mai multe raporturi juridice penale în calitate de infractor;

- Nașterea și finalizarea raportului juridic nu presupune consimțământul părților;

În dreptul penal cel împotriva căruia se desfășoară cercetarea și apoi aplicarea pedepsei se numește infractor.

4. Principiile fundamentale aplicabile dreptului penal:

1. Principiul legalității incriminării și pedepsei. Nici o faptă nu poate fi considerată infracțiune dacă nu este prevăzută de lege astfel, de asemenea nu putem aplica sancțiuni penale dacă acestea nu sunt precizate pentru fapta comisă.

2. Principiul caracterului personal al răspunderii penale. Nici o persoană nu poate fi trasă la răspundere penală pentru infracțiunea comisă de o altă persoană și nici nu poate fi obligată să execute pedeapsa aplicată altei persoane.

3. Principiul individualizării sau al proporționalității. Individualizarea sancțiunilor trebuie să fie stabilită astfel încât să reflecte gradul de pericol social al faptei și al făptuitorului.

Individualizarea răspunderii poate fi:

- legală (realizată de către legiuitor, atunci când stabilește sancțiunile pentru fiecare infracțiune în parte);

- judiciară atunci când judecătorul determină sancțiunea concretă pe care infractorul va trebui să o execute, judecătorul poate dispune o pedeapsă principală, complementară și accesorie, precum poate dispune și măsuri educative sau de siguranță;

- administrativă se realizează după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, pe tot parcursul executării pedepsei.

4. Principiul minimei intervenții sau al subsidiarității dreptului penal. Dreptul penal este în raport cu alte discipline juridice un domeniu subsidiar de aceea se aplică răspunderea penală numai atunci când celelalte măsuri de constrângere nu sunt suficiente sau când încălcarea normelor de conduită și de protecție socială este foarte gravă.

5. Principiul umanismului. Recunoașterea faptului că infractorul indiferent de fapta comisă este și rămâne o persoană umană care are dreptul să fie tratată ca atare și reintegrată în comunitate.

Sectiunea III. Răspunderea juridica

Noțiunea de “răspundere juridică”. Răspunderea juridică este un complex de drepturi și obligații conexe, prevăzute de normele juridice, drepturi și obligații care iau naștere ca urmare a săvârșirii unei fapte ilicite, și care constituie cadrul de realizare a constrângerii de stat, adică de aplicare a sancțiunii.

Răspunderea juridică – parte componentă a răspunderii sociale.

Caracteristicile răspunderii juridice

- a) are ca temei nerespectarea sau încălcarea unei norme de drept.
- b) Este legată în mod direct de activitatea exclusivă a unor organe de stat competente
- c) Este o răspundere general-obligatorie, mai promptă și mai eficientă decât celelalte forme ale răspunderii sociale
- d) Consecințele răspunderii juridice pot fi deosebit de grave, antrenând sancțiuni privative de libertate sau, în unele sisteme de drept, mergându-se până la pedeapsa capitală.
- e) În stabilirea răspunderii și vinovăției se împletesc atât evaluările de ordin strict juridic, cât și cele de ordin moral, de echitate, umanitarism etc.

Principiile răspunderii juridice:

- *principiul răspunderii pentru fapta săvârșită cu vinovăție;* se poate aplica o sancțiune autorului faptei doar atunci când este vinovat de nerespectarea unei norme juridice și doar în limitele vinovăției sale;

- *principiul răspunderii personale;* răspunderea juridică acționează direct numai față de persoana vinovată de săvârșirea faptei ilicite. Excepții: exemplu prevederile art. 1000 Cod civil: răspunderea părinților pentru prejudiciile cauzate de copiii lor minori care

locuiesc cu dânzii; răspunderea comitenților pentru faptele prepușilor; răspunderea institutorilor și artizanilor pentru prejudiciile cauzate de elevii, respectiv, ucenicii care se află sub supravegherea lor ș.a.

- *Principiul justeții sancțiunii*; sancțiunea aplicată trebuie să fie proporțională cu gravitatea faptei, cu gradul de pericol social al faptei, cu atitudinea faptuitorului etc.

- *Principiul celerității tragerii la răspundere*; sancțiunea trebuie aplicată autorului faptei ilicite cât mai aproape de momentul săvârșirii faptei pentru a-și putea atinge scopul urmărit: reparatoriu, educativ, preventiv).

Elementele și condițiile răspunderii juridice:

1. Să existe subiectul răspunderii juridice, care să aibă:

a) capacitatea juridică de a răspunde – aptitudinea persoanei fizice de a fi chemată să răspundă în fața organelor jurisdicționale pentru fapta ilicită săvârșită și de a suporta consecințele juridice pe care le implică aplicarea constrângerii de stat; Capacitatea de a răspunde implică existența discernământului și a unui complex de atribute juridice.

b) libertatea de a acționa – adică să fi acționat în cunoștință de cauză, neobligat de nimeni și nimic asupra căii de urmat etc.

2. Să existe conduita ilicită – conduita prin care este încălcată norma de drept.

3. Să existe vinovăția – starea subiectivă ce îl caracterizează pe autorul faptei ilicite în momentul încălcării normei de drept. Constă în atitudinea psihică și de conștiință negative față de interesele sau valorile ocrotite prin normele de drept. Apare ca o înlănțuire a manifestărilor pe linia dintre conștiință – voință – acțiune. Este condiția esențială pentru aplicarea sancțiunii.

4. Să existe legătura causală dintre fapta ilicită și rezultatul dăunător – una din condițiile fundamentale ale răspunderii juridice. Apare ca legătura dintre cauză și efect.

Modalitățile săvârșirii faptei ilicite sunt:

a) acțiunea

b) inacțiunea

Formele vinovăției:

- intenția (sau dolul) – acțiunea ilicită este orientată în mod voit spre a produce efectul ilicit;

- culpa – autorul faptei ilicite nu prevede consecința faptelor sale deși putea și trebuia să le prevadă sau, chiar dacă le prevede speră să nu se vor produce. Modalitățile culpei sunt: neatenția, neglijența, neprevăderea, nepriceperea, superficialitatea etc.

Formele răspunderii juridice se conturează în funcție de domeniu sau ramura de drept în care a fost încălcată norma juridică, pe lângă alți factori ce trebuie avuți în vedere (valorile sociale lezate, gradul de pericol social al faptei ilicite, modalitățile de săvârșire a faptei ilicite, vinovăția autorului ș.a.)

Fiecărei forme de conduită ilicită îi corespunde o formă a răspunderii juridice, astfel:

1. infracțiunea – atrage răspunderea penală
2. producerea unui prejudiciu – atrage răspunderea civilă
3. săvârșirea unei contravenții – atrage răspunderea contravențională
4. abaterea disciplinară – atrage răspunderea disciplinară. Abaterea disciplinară presupune întrunirea a două condiții: calitatea de salariat cu contract de muncă și încălcarea unei obligații de serviciu.

III.1 Răspunerea penală

Răspunerea penală ia naștere în urma săvârșirii unei infracțiuni – “fapta care prezintă pericol socială, săvârșită cu vinovăție și prevăzută de legea penală”.

Infracțiunea – noțiune, trăsături, structură și conținut

A. Noțiune și trăsături

Infracțiunea este fapta omului contrară regulii de conduită care atrage aplicarea unei sancțiuni prevăzute de legea penală pentru săvârșirea ei. Este singurul temei al răspunderii penale. Potrivit dispozițiilor Codului Penal, infracțiunea este singurul temei al răspunderii penale. În art.17 C.pen. infracțiunea este definită ca fiind o faptă prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție și care prezintă pericol social.

Prin fapta se înțelege acea activitate a unui membru al societății în cadrul relațiilor sociale.

Definiție. Infracțiunea potrivit Codului penal este:

- fapta prevăzută de legea penală;
- săvârșită cu vinovăție;
- prezintă pericol social;

Trăsături:

1) *faptă care prezintă pericol social*

- orice activitate contrară normelor juridice și care împiedică normala desfășurare a

oricăror raporturi sociale este o faptă care prezintă pericol social;

Ca trasatura a infractiunii, in doctrina penala, pericolul social este cunoscut sub doua forme : *generic sau abstract si concret.*

Pericolul abstract (generic) este pericolul prezentat de orice faptă (furt, omor, viol) și este apreciat de legiuitor în momentul elaborării normei penale, aceasta este baza potrivit căreia legiuitorul stabilește care fapte sunt infracțiuni și care este sancțiunea pentru aceste fapte; se refera la acel pericol, apreciat de legiuitor, pe baza unor date obiective si subiective, in momentul inscrierii unei fapte periculoase in legea penala ca infractiune.

Pericolul social concret este pericolul pe care îl prezintă o anumită infracțiune concretă comisă de o persoană determinată, dacă pericolul social abstract se reflectă în pedeapsa legală, pericolul social concret se reflectă în pedeapsa aplicată de judecător într-o situație concretă.

Potrivit Codului Penal, deși în abstract orice faptă incriminată prezintă un pericol social, în concret este posibil ca fapta comisă de o persoană să nu atingă gradul minim de pericol social necesar calificării faptei ca infracțiune, astfel potrivit art. 18¹ ”nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală dacă prin atingerea minimă adusă valorii sociale apărute și prin conținutul ei concret fiind lipsită vădit de importantă reprezentând pericolul social al unei infracțiuni.”

- la aprecierea gradului de pericol social trebuie să se țină cont de: modul și mijloacele de săvârșire, scopul urmărit, împrejurări, urmarea produsă, conduita și persoana făptuitorului.

2) *fapta să fie săvârșită cu vinovăție*

Vinovăția este definită ca fiind atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta săvârșită și urmările acesteia; Vinovăția este rezultatul interacțiunii a doi factori : conștiința și voința. Dacă făptuitorul în momentul săvârșirii faptei nu a voit realizarea acestei fapte ori nu a putut avea reprezentarea rezultatului faptei din cauze neimputabile lui atunci vinovăția nu poate exista;

Nu este suficient să se constate o încălcare a unei dispoziții legale prevăzută în legislația penală pentru a se putea angaja răspunderea penală trebuia în plus să se constate că persoana în cauză avea reprezentarea faptei sale și ar fi putut avea o conduită conformă cu cerințele legale;

3) *infracțiunea să fie prevăzută de legea penală*

Trebuie subliniat că această trăsătură decurge din principiul legalității incriminării și pedepsei, însă noțiunile de infracțiune și faptă prevăzută de legea penală nu au un conținut identic.

Dacă orice infracțiune este faptă prevăzută de legea penală, nu orice faptă penală este infracțiune. Trăsătura esențială a infracțiunii de a fi o faptă prevăzută de legea penală rezultă din principiul fundamental al legalității, prevăzut în art. 2 C. Pen.

În concluzie, o faptă pentru a fi infracțiune, trebuie să întrunească **cumulativ** următoarele trăsături esențiale: să prezinte pericol social, să fie săvârșită cu vinovăție și să fie prevăzută de legea penală.

B. Structura, conținutul infracțiunii și fazele infracțiunii

1. Structura infracțiunii. Referitor la structura infracțiunii, există mai multe opinii. Într-o opinie, infracțiunea ar avea 4 elemente: obiect, latură obiectivă, subiect, latură subiectivă, iar într-o altă opinie, obiectul și subiectul nu ar face parte din cadrul infracțiunii. În cele ce urmează vom analiza pe rând toate cele patru elemente.

Cele patru elemente ale structurii infracțiunii sunt:

- obiectul infracțiunii;
- latură obiectivă;
- subiectul;
- latură subiectivă.

1. **Obiectul.** Marea majoritate a penaliștilor români consideră că obiectul infracțiunilor îl formează relațiile sociale ocrotite prin normele de drept penal.

Obiectul poate fi: material sau juridic.

Obiectul juridic constă în valoarea socială ocrotită împotriva căreia se îndreaptă acțiunea sau inacțiunea făptuitorului.

Obiectul material sau fizic se referă la ființa sau lucru care încorporează valoarea ocrotită de norma penală și împotriva căreia se îndreaptă acțiunea sau inacțiunea prevăzută de această lege.

Dacă obiect juridic au toate infracțiunile, obiectul material îl întâlnim numai la anumite infracțiuni și anume la infracțiunile materiale sau de rezultat. Spre deosebire de aceste infracțiuni, în cazul infracțiunilor formale sau de pericol, nu întâlnim obiectul material, pentru că acțiunea nu produce un efect palpabil, vizibil.

Din perspectiva obiectului material infracțiunile se clasifică în infracțiuni de rezultat sau de pericol.

Observație!!! Obiectul material nu trebuie confundat nici cu produsul infracțiunii, nici cu mijloacele utilizate la comiterea infracțiunii.

2. **Latura obiectivă** este formată din următoarele elemente:

- acțiunea sau inacțiunea;
- urmarea;
- raportul de cauzalitate între acțiune/inacțiune și urmare.

Prin **acțiune** se înțelege aceea conduită care lezează sau pune în pericol valoarea ocrotită de norma penală prevăzută în norma de incriminare.

Atunci când o infracțiune este săvârșită printr-o acțiune, vorbim de infracțiuni comisive, iar atunci când o infracțiune este săvârșită printr-o inacțiune, vorbim de infracțiuni omisive.

Inacțiunea constă în abținerea de la efectuarea unei acțiuni cu privire la care legea pretinde îndeplinirea acesteia. Atunci când infracțiunea e săvârșită prin acțiune vorbim de infracțiuni comisive, iar când infracțiunea e realizată prin inacțiune vorbim de infracțiuni omisive.

Infracțiunile omisive nu trebuie înțelese ca simpla pasivitate ci acestea se evidențiază prin raportare la o acțiune care îi este cerută subiectului. Aceste infracțiuni

constau în îndeplinirea unor obligații impuse de lege. Ex: nedenunțarea sau lăsarea fără ajutor.

Urmarea. Prin **urmare** se înțelege crearea unei stări de pericol cu privire la valoarea socială ocrotită de norma penală sau vătămarea acesteia. Atunci când urmarea constă într-o modificare vizibilă a realității înconjurătoare se vorbește despre rezultat, și despre infracțiunile de rezultat.

Atunci când urmarea constă într-o modificare vizibilă a realității înconjurătoare se vorbește despre rezultat respectiv despre infracțiuni de rezultat. În cazul în care nu putem identifica un asemenea rezultat infracțiunea va fi de pericol, urmarea fiind pericolul creat.

Raportul de cauzalitate. Reprezintă legătura care se stabilește între acțiunea/inacțiunea prevăzută de norma penală și urmarea produsă. Nu este suficient să se constate că s-a comis o acțiune sau inacțiune trebuind să stabilim că între acestea și urmarea produsă există o legătură directă.

Proba raportului de cauzalitate se impune doar în cazul infracțiunilor de rezultat, în cazul celor de pericol nu trebuie dovedit, rezultând din însăși săvârșirea faptei.

3. **Subiectul** este persoana care săvârșește o infracțiune când se numește subiect activ, iar persoana care suportă consecințele infracțiunii este subiectul pasiv.

Condițiile generale pe care trebuie să le îndeplinească o persoană pentru a fi **subiect activ** al infracțiunii sunt următoarele :

- Să fie persoană fizică;
- Persoana să fi împlinit vârsta de 14 ani (până la această vârstă neexistând răspundere penală);
- Persoana să aibă discernământ (capacitatea psihică a unei persoane din punct de vedere penal de a acționa în cunoștință de cauză în sensul că-și dă seama de acțiunea sau inacțiunea sa, de urmările ei periculoase și că poate fi stăpână pe voința sa).

Marea majoritate a infracțiunilor pot fi săvârșite de orice persoană; există situații când pentru consumarea unei infracțiuni subiectul activ trebuind să îndeplinească și alte condiții prevăzute expres în norma de incriminare. Acestea pot fi legate de profesie (aceea de medic, avocat, funcție publică) sau de locul comiterii infracțiunii sau de calitatea în care se află subiectul activ.

Atunci când infractorului i se cere o anumită calitate discutăm despre infracțiuni cu *subiect activ special*. Calitatea de subiect activ special poate să atragă uneori realizarea conținutului agravat sau calificat al infracțiunii cum ar fi de ex. distrugerea unor înscrisuri de către functionarul public.

Subiectul pasiv. Dacă subiectul activ general poate fi doar o anumită persoană, subiectul pasiv general poate fi, în principiu, orice persoană fizică sau juridică, inclusiv statul. De cele mai multe ori subiectul pasiv este identic cu persoana vătămată. Subiectului pasiv al unei infracțiuni i se poate pretinde uneori ca pentru realizarea conținutului unei anumite infracțiuni să aibă o anumită calitate, caz în care este numit *subiect pasiv special* (ex. exercitarea de violență asupra unei persoane aflată în exercițiu funcționării, pruncuciderea). Calitatea subiectului pasiv special poate fi o trăsătură care să ducă la agravarea conținutului infracțiunii. Această calitate de subiect activ sau pasiv special trebuie să existe în momentul comiterii acțiunii sau inacțiunii, însă la cel activ aceasta calitate trebuie să fie îndeplinită numai de către autori și coautori, nu și de către ceilalți participanți cum ar fi instigatorii sau complicii.

4. **Latura subiectivă.** Latura subiectivă a infracțiunii are ca subelement principal *vinovăția*, iar ca subelement secundar *motivul și scopul*.

Vinovăția este trăsătura esențială a infracțiunii care îmbracă trei forme: *intenția, culpa, preterintenția*.

Intenția presupune două elemente și anume elementul intelectual (prevederea) care presupune cunoașterea de către autor a tuturor elementelor de factură obiectivă de a căror îndeplinire depinde existența infracțiunii. Ex: în cazul infracțiunii de omor făptuitorul trebuie să știe că acțiunea poate produce moartea unei persoane.

Elementul volitiv care reprezintă poziția subiectivă a autorului față de urmare, este necesar ca autorul să dorească sau să accepte producerea urmării sale.

Din perspectiva celor două elemente identificăm două forme ale intenției: intenție directă și intenție indirectă. Intenția directă există atunci când făptuitorul prevede rezultatul și-l urmărește (producerea lui). Intenția indirectă există atunci când făptuitorul prevede rezultatul faptei și deși nu-l urmărește, acceptă posibilitatea producerii lui.

Culpa. Are un caracter excepțional și secundar, regula ar fi incriminarea infracțiunii intenționate și numai în mod excepțional a infracțiunii din culpă. Caracterul

secundar se referă la faptul că incriminarea faptei comise din culpă se realizează pe lângă incriminarea infracțiunii intenționate.

În ceea ce privește structura culpei nu se poate identifica un element comun celor două forme ale culpei. Există culpă atunci când comiterea faptei nu s-a datorat intenției ci încălcării unei obligații de prudență sau îi este impusă autorului. Esența culpei constă în nerespectarea unor norme statornicite prin uz sau stabilite în mod explicit de către stat în scopul prevenirii unor urmări dăunătoare.

În cazul infracțiunilor comise din culpă identificăm două elemente principale:

a) încălcarea unor obligații de diligență (obligații menite să prevină producerea unor urmări vătămătoare pentru valorile sociale ocrotite de legea penală, obligații de prudență), de ex: obligația părinților de a avea grijă de copii, obligația de a respecta limitările de viteză;

b) previzibilitatea și evitabilizarea subiectivă a urmării

Pe baza celor două elemente putem defini culpa - formă de vinovăție caracterizată prin aceea că făptuitorul prevede rezultatul faptei sale, rezultat pe care nu-l acceptă socotind fără temeii, că acesta nu se va produce sau nu prevede rezultatul faptei deși putea și trebuia să-l prevadă.

Formele culpei sunt: *culpa cu prevedere* (atunci când făptuitorul prevede rezultatul faptei sale, rezultat pe care nu-l acceptă socotind că nu se va produce). Ex: aruncătorul de cuțite de la circ. *culpa fără prevedere* atunci când făptuitorul nu prevede rezultatul faptei sale deși putea și trebuia să-l prevadă; ex: situația în care mama lasă la îndemâna copilului o substanță periculoasă, iar copilul bea și decedează;

Praeterintenția (intenția depășită)- formă mixtă de vinovăție care cuprinde intenția și culpa reunite și se caracterizează prin săvârșirea unei fapte cu intenție și producerea unui rezultat mai grav decât cel urmărit de făptuitor, rezultat imputabil făptuitorului, cu titlu de culpă.

2. Conținutul infracțiunii este alcătuit din totalitatea trăsăturilor specifice, tipice și esențiale ale celor patru elemente prevăzute de norma de incriminare, datorită acestor elemente, infracțiunea se diferențiază de celelalte infracțiuni din grade diferite sau din același grad (categorie).

În această situație vorbim despre conținutul abstract sau legal al infracțiunii.

Felurile conținutului legal al infracțiunii. Majoritatea infracțiunilor au un conținut unic și simplu, în funcție de gradul de pericol social aceeași infracțiune poate avea pe lângă conținutul de bază și un conținut agravat sau calificat.

Conținutul de bază este alcătuit dintr-un minim de elemente necesare pentru existența infracțiunii. Conținutul agravat pe lângă minimumul de elemente cuprinse în conținutul de bază cuprinde circumstanțele obiective sau subiective și unele și altele denumite circumstanțe de agravare.

3. Fazele infracțiunii

Prin fazele infracțiunii înțelegem drumul pe care îl parcurge ideea infracțională din momentul apariției ei și până la materializarea acesteia în forma infracțiunii consumate. Se poate vorbi despre fazele infracțiunii numai în cazul infracțiunilor intenționate deoarece în cazul celor din culpă făptuitorul nu acceptă și nu prevede rezultatul, astfel că nu se poate vorbi de o rezoluție infracțională.

Fazele infracțiunii intenționate sunt următoarele :

- 1) Faza internă;
- 2) Faza actelor de pregătire;
- 3) Faza actelor de executare sau tentativă;
- 4) Forma consumată.

Unele dintre acestea au relevanță juridică numai când infracțiunea nu s-a continuat deoarece în formă consumată sunt absolute toate formele anterioare. Astfel, când se trece de la o formă a infracțiunii la următoarea aceasta o absoarbe pe cea anterioară.

1) *Faza internă* există în cazul oricărei infracțiuni intenționate. Are la bază trei momente principale:

- *apariția ideii infracționare* care poate aparține autorului sau altei persoane (instigator) care o transmite autorului;

- *deliberarea* reprezintă etapa în care făptuitorul analizează posibilitățile comiterii infracțiunii, identifică locul și mijloacele necesare, calculează avantaje sau dezavantaje ce decurg din savarsirea infracțiunii, analizează posibilitatea comiterii infracțiuni, modul și mijloacele de savarsire. Deliberarea există în cazul oricărei infracțiuni intenționate,

inclusiv in cazul infractiunilor comise cu intentie repentina. Diferenta consta in faptul ca la infractiunile comise cu intentie repentina deliberarea este foarte scurta, comiterea infractiunii avand loc sub imperiul unei stari de tulburare sau de emotie. La infractiunile comise cu premeditare, deliberarea are o durata mai mare, faptuitorul analizand fiecare detaliu cu privire la savarsirea faptei, ajungând la demonstrarea pericolozității faptei.

- *luarea hotararii*, in sensul ca faptuitorul se hotaraste efectiv in legatura cu savarsirea faptei.

Faza interna a infractiunii nu se pedepseste niciodata, exceptie facand infractiunea de amenintare, nici dacă infractiunea a ajuns la momentul luării hotărârii.

2) *Faza actelor de pregătire*. Actele de pregătire sunt activități care îl ajută pe infractor în materializarea ideii infracționale. Actele de pregătire pot fi de natura materiala cum ar fi procurarea unor instrumente pentru savarsirea infractiunii, inlaturarea unor obstacole, si acte de natura intelectuala, cum ar fi culegerea de informatii, de anumite date necesare savarsirii infractiunii.

De regula, actele de pregătire, in dreptul roman, nu se pedepsesc, exceptie facand doua situatii :

- a) atunci cand legiuitorul le asimileaza tentativei ;
- b) atunci cand legiuitorul le incrimineaza ca infractiuni de sine statatoare , cum ar fi (deținerea de instrumente în vederea falsificării de valori).

3) **Tentativa** Potrivit art. 20 C.pen tentativa consta in punerea în executare a ideii infracționale, executare care nu a fost dusă la capăt sau deși a fost dusă la capăt nu și-a produs rezultatul propus.

Formele tentativei. In raport de gradul de realizare a acțiunii și a cauzelor care fac ca acea faptă să nu-și producă urmarea prevăzută de lege, exista două forme:

a) Tentativa întreruptă (neterminată, imperfectă) este atunci când executarea a început dar nu este dusă până la capăt, fie din motive independente de infractor, fie din propria lui inițiativă.

b) Fără efect (terminată, perfectă) este atunci când a început executarea, care a fost dusă până la capăt, dar nu s-a produs urmarea dorită sau acceptată de făptuitori.

Pedepsirea tentativei: potrivit legislației românești există un sistem limitat de incriminare a tentativei, această pedeapsă se aduce numai atunci când legea prevede expres această posibilitate. Limitele de pedeapsă pentru tentativă sunt cuprinse între jumătatea minimumului și jumătatea maximumului prevăzut de lege pentru infracțiunea consumată.

Există două situații de nepedepsire a tentativei: **desistarea și împiedicarea producerii rezultatului.**

Desistarea reprezintă întreruperea acțiunii sau a actului de executare de către infractor înainte de terminarea ei. Întreruperea trebuie să fie de bună-voie, ceea ce înseamnă că infractorul putea să-și continue nestingherit activitatea infracțională.

Pentru a fi în prezența desistării, trebuie să fie îndeplinite următoarele condiții :

1. Să fi început acțiunea de executare din partea autorului sau a unui coautor;
2. Renunțarea la continuarea actului de executare, care constă fie într-o atitudine pasivă, fie într-o atitudine activă;
3. Renunțarea să fi fost făcută de bună voie.

Împiedicarea producerii rezultatului este posibilă doar la tentativa perfectă deoarece executarea s-a terminat, însă nu se produce rezultatul ca urmare a intenției infractorului.

Condițiile care trebuie îndeplinite pentru a fi în prezența **împiedicării producerii rezultatului** sunt următoarele:

1. Să existe un act de executare terminat;
2. Să aibă loc o acțiune de împiedicare a producerii rezultatului din proprie inițiativă, înainte de descoperirea faptei.

4) **Infracțiunea consumată** se realizează atunci când acțiunea infractorului are ca urmare producerea efectelor prevăzute de lege. Ex: uciderea, sustragerea unui bun. În funcție de conținutul infracțiunii pot exista mai multe modalități ale acesteia în forma consumată. În cazul infracțiunii consumate conținutul legal al infracțiunii se realizează în întregime și nu doar parțial ca în cazul tentativei. Astfel când nu se mai poate produce nici o urmare, infracțiunea se epuizează.

Cunoașterea momentului în care se produce rezultatul prezintă o mare importanță deoarece toate formele anterioare sunt absolvite în formă consumată. De asemenea, de

momentul consumării sau epuizării depinde aplicarea mai multor instituții ale dreptului penal: prescripția răspunderii penale, amnistia, grațierea, determinarea legii penale aplicabile.

III.2. Raspunderea civila

Răspunderea civilă – intervine în materia dreptului civil pentru producerea de daune, pentru nerespectarea condițiilor de fond sau formă la încheierea unor acte etc.

Trebuie făcută distincția între: a) **Răspunderea civilă delictuală** – obligația civilă de a repara prejudiciul produs printr-o faptă ilicită; b) **răspunderea civilă contractuală** – are caracter derogator față de cea delictuală – constă în repararea prejudiciului produs prin încălcarea obligației concrete asumate într-un contract preexistent.

Raspunderea civila delictuala. Reglementare.

Răspunderea civilă delictuală a fost reglementată în art. 998-1003 ale vechiului Cod civil, texte care (art. 998-1002) erau o traducere fidelă a art. 1382-1386 noul cod civil francez și au rămas în aceeași formulare până la recenta abrogare a întregului Cod civil român de la 1865; art. 1003 a fost inspirat de art. 1156 al Codului civil italian care se afla în fază de proiect în anul 1864. Aceste principii au constituit cadrul general cuprinzător, pe care doctrina juridică și practica judiciară au fost chemate să le adapteze trebuințelor vieții juridice. Aceste articole au reglementat: răspunderea pentru fapta proprie (art. 998-999), răspunderea pentru fapta altuia [art. 1000 alin. (2)-(5)], răspunderea pentru prejudiciile cauzate de lucrurile ce le avem sub pază [art. 1000 alin. (1), parte finală], răspunderea pentru prejudiciile cauzate de animale (art. 1001) și răspunderea pentru prejudiciile cauzate de ruina edificiului (art. 1002); art. 1003 reglementa răspunderea solidară atunci când un prejudiciu este cauzat printr-un delict sau cvasidelict imputabil mai multor persoane.

Desigur că la textele din vechiul Cod civil se mai adăugau și prevederile altor legi și acte normative aplicabile unor ipoteze speciale de răspundere care se află și astăzi în vigoare.

Noul Cod civil supune răspunderea civilă delictuală unei reglementări mult mai cuprinzătoare decât vechiul Cod civil. Astfel, majoritatea dispozițiilor din Cartea a V-a, Titlul II, Capitolul IV, art. 1349-1395 stabilesc regimul juridic general și regimul juridic

special al unor ipoteze de răspundere civilă delictuală. Astfel, după ce în art. 1349 este circumscris, în linii generale, domeniul de aplicare a răspunderii civile delictuale, în art. 1357-1371 este reglementată în detaliu răspunderea pentru prejudiciile cauzate din fapta proprie ilicită; art. 1372-1374 stabilesc regimul juridic special al răspunderii pentru prejudiciile cauzate prin fapta altuia; art. 1375-1380 circumscriu regimul juridic propriu răspunderii pentru prejudiciile cauzate de animale, lucruri și ruina edificiului. Ultima secțiune a acestui capitol, secțiunea a VI-a, cuprinde dispoziții referitoare la repararea prejudiciilor în cazul răspunderii civile delictuale art. 1381-1395). La aceste texte se adaugă și dispozițiile art. 219-214 din același Cod civil în care este reglementată răspunderea persoanelor juridice de drept privat și persoanelor juridice de drept public pentru faptele licite și ilicite ale organelor de conducere în funcțiile încredințate, precum și răspunderea unităților administrativ-teritoriale și a statului. Nu trebuie uitată nici prevederile din art. 630 din același Cod civil care se referă la răspunderea civilă pentru prejudiciile cauzate în cadrul raporturilor de vecinătate dintre proprietarii de imobile.

De asemenea, legislația dezvoltătoare reglementează prin dispoziții speciale și câteva cazuri sau ipoteze de răspundere civilă care prezintă anumite particularități în raport cu dispozițiile în materie ale Codului civil, după cum urmează:

- Legea nr. 240/2004 privind răspunderea producătorilor pentru pagubele generate de produsele cu defecte;

- Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 195/2005 privind protecția mediului, aprobată cu modificări prin Legea nr. 265/2006, care reglementează răspunderea pentru prejudiciile sau daunele ecologice;

- art. 96 din Legea nr. 303/2004 privind statutul magistraților, coroborat cu art. 504-507 din Codul de procedură penală, care reglementează răspunderea statului pentru prejudiciile cauzate prin erori judiciare;

- Legea nr. 554/2004 a contenciosului administrativ, unde este reglementată răspunderea autorităților publice pentru prejudiciile cauzate prin acte administrative ilegale;

- Legea nr. 703/2001 privind răspunderea pentru daunele nucleare;

- Titlul XV al Legii nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății, unde este reglementată răspunderea civilă a personalului medical și a furnizorilor de produse și servicii medicale, sanitare și farmaceutice.

Tabloul general al reglementărilor aplicabile răspunderii civile delictuale este, după cum se poate observa, alcătuit din două categorii de dispoziții legale: unele care se află în textele noului Cod civil, dintre care multe au caracter general, și altele care își au sediul în legislația dezvoltătoare, care au caracter special și derogator de la regimul juridic comun. În cele ce urmează, vom încerca să analizăm atât regimul juridic general al răspunderii civile, prin care înțelegem răspunderea delictuală pentru prejudiciile injust cauzate altuia printr-o faptă ilicită proprie, cât și particularitățile de regim juridic ale răspunderii civile în diferitele cazuri sau ipoteze speciale, unele reglementate în noul Cod civil și altele în textele din legislația dezvoltătoare.

Terminologie și domeniu de aplicare.

Răspunderea civilă pentru prejudiciile care sunt cauzate injust unei persoane, în afara oricărei legături contractuale dintre victimă și persoana răspunzătoare, încă de la apariția și construcția ei legislativă, jurisprudențială și doctrinală, poartă denumirea consacrată de răspundere civilă delictuală. Respectiva sintagmă, devenită clasică și tradițională în terminologia juridică actuală, își are originea în termenul de delict. Ea a fost multă vreme suficient de cuprinzătoare pentru a desemna această branșă a răspunderii civile, atât timp cât obligația de reparare a unui prejudiciu se naștea exclusiv sau aproape exclusiv dintr-un delict civil. Prin delict civil se înțelege orice faptă umană ilicită, care este săvârșită, de regulă, cu vinovăție, și care produce un prejudiciu injust altei persoane prin încălcarea drepturilor și intereselor sale, cu excepția situației în care acea faptă constă în neexecutarea ilicită lato sensu a unui contract.

Astfel, rezultă că răspunderea civilă delictuală se angajează ori de câte ori un prejudiciu este injust cauzat unei persoane printr-o faptă ilicită extracontractuală, indiferent de originea și izvorul dreptului subiectiv sau interesului legitim încălcat. Așa de pildă, prin faptă ilicită extracontractuală se înțelege și neexecutarea lato sensu a obligațiilor născute dintr-o faptă licită (gestiunea de afaceri, plata nedatorată și gestiunea de afaceri) sau dintr-un act juridic unilateral.

De asemenea, răspunderea așa-zis delictuală se angajează, dacă legea o prevede, și în alte situații în care un prejudiciu este injust cauzat unei persoane prin anumite fapte juridice care nu sunt conduite umane. Este suficient să arătăm că, atât în vechiul Cod civil, cât și în noul Cod civil este reglementată răspunderea pentru prejudiciile cauzate, fără fapta ilicită a omului, de lucrurile și animalele aflate în paza noastră, precum și de ruina edificiului. Situațiile și cazurile de acest fel se multiplică și vor continua să se multiplice ca urmare a progresului economic și social. Dovada acestei alegații se află în textele unor legi speciale unde sunt reglementate și alte ipoteze în care există obligația de reparare a unui prejudiciu, ce nu este cauzat printr-o conduită ilicită a persoanei răspunzătoare: răspunderea pentru prejudiciile cauzate de defectele produselor, răspunderea pentru unele daune ecologice, răspunderea pentru prejudiciile cauzate prin accidente nucleare etc.

Din cele arătate rezultă că sintagma „răspundere civilă delictuală”, în sensul său propriu, nu mai acoperă, astăzi, întregul său domeniu de aplicare. Această ramură a răspunderii civile are o plajă mult mai largă, depășind de mult spațiul faptelor umane ilicite cauzatoare de prejudicii, săvârșite în afara unei legături contractuale. De aceea, unii autori francezi au propus, pe bună dreptate, ca ea să se numească „răspundere civilă extracontractuală”, colucațiune care are un înțeles mai cuprinzător decât expresia „răspundere civilă delictuală”, propunere pe care o împărtășim fără rezerve. Este însă necesar să arătăm că în noul Cod civil, denumirea de „răspundere delictuală” a fost conservată, din rațiuni care țin de constantele terminologice ale dreptului, expresia fiind intrată adânc în vocabularul nostru juridic.

Indiferent de denumirea pe care ne-o însușim este de precizat că regimul juridic al răspunderii delictuale sau extracontractuale este regimul de drept comun al răspunderii civile, spre deosebire de statutul special al regimului juridic al răspunderii contractuale, care are caracter derogator. De aici urmează că în toate ipotezele în care nu se aplică regimul juridic special al răspunderii contractuale vor fi aplicate normele care stabilesc regimul juridic de drept comun, care este cel al răspunderii delictuale, indiferent de originea sau etiologia prejudiciului care legea prevede imperativ că trebuie reparat.

Raspunderea civila contractuala. În ceea ce privește răspunderea contractuală, articolul 1350 din Noul Cod Civil prevede că orice persoană trebuie să își execute

obligațiile pe care le-a contractat. Atunci când, fără justificare, nu își îndeplinește această îndatorire, ea este răspunzătoare de prejudiciul cauzat celeilalte părți și este obligată să repare acest prejudiciu, în condițiile legii. Dacă prin lege nu se prevede altfel, niciuna dintre părți nu poate înlătura aplicarea regulilor răspunderii contractuale pentru a opta în favoarea altor reguli care i-ar fi favorabile.

III.3. Răspunderea contravențională (sau administrativă)

Răspunderea contravențională intervine în cazul săvârșirii de contravenții – fapta săvârșită cu vinovăție, stabilită și sancționată prin lege, ordonanță, prin hotărâre a Guvernului sau, după caz, prin hotărâre a consiliului local al comunei, orașului, municipiului sau al sectorului municipiului București, a consiliului județean ori a Consiliului General al Municipiului București.

Răspunderea administrativă este forma de răspundere juridică care este instituită prin normele dreptului administrativ și care intervine în cazul comiterii unei fapte ilicite din sfera dreptului administrativ, fiind încălcate norme de drept administrativ. Încălcarea normelor de drept administrativ reprezintă o faptă ilicită numită abatere administrativă, condiție esențială a răspunderii administrative, antrenând intervenția autorităților în vederea restabilirii legalității încălcate.

Răspunderea administrativă este o răspundere autonomă, cu particularități distincte și care presupune aplicarea sancțiunilor administrative de către subiectele puterii executive, asupra persoanelor care au săvârșit abateri administrative, potrivit legislației administrative.

Orice formă a răspunderii juridice presupune comiterea unei fapte ilicite, iar în ceea ce privește răspunderea contravențională trebuie determinate conduitele ilicite care conduc la angajarea acestui tip de răspundere⁶⁴.

Răspunderea în dreptul administrativ are anumite trăsături specifice, cum ar fi: autoritățile administrației publice cât și funcționarii răspund pentru acțiunile lor; prin constituție este instituită răspunderea politică a Guvernului în întregul său și a fiecărui membru al Guvernului, în fața Parlamentului; prin Ordonanța Guvernului nr. 2/2001 este

⁶⁴ Mircea Ursuța, „*Procedura contravențională*”, ediția a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2010, p. 50.

reglementată răspunderea contravențională, formă a răspunderii specifică dreptului administrativ.

Răspunderea în dreptul administrativ îmbracă trei forme esențiale în funcție de scopul urmărit prin declanșarea ei, și anume:

- **Răspunderea contravențională**, pentru abaterile anume prevăzute prin reglementări specifice săvârșite cu vinovăție și sancționate în mod corespunzător;
- **Răspunderea disciplinară**, pentru încălcarea de către funcționarii publici, cu vinovăție, a îndatoririlor de serviciu anume prevăzute în Statutul acestora, ori prin încălcarea altor statute proprii și regulamente de ordine interioară ale celor aflați în raporturi ierarhice de serviciu sau de funcțiune;
- **Răspunderea patrimonială** a autorităților și funcționarilor pentru pagubele produse în cadrul exercitării competențelor și atribuțiilor care le revin⁶⁵.

O parte dintre reprezentanții de seamă ai literaturii juridice de specialitate, susțin conceptul potrivit căruia răspunderea contravențională este considerată ca o formă distinctă a răspunderii juridice⁶⁶, iar alții, majoritatea, consideră că răspunderea contravențională este o formă de manifestare a răspunderii administrative⁶⁷.

Sunt lucrări de specialitate unde răspunderea administrativă și răspunderea contravențională sunt prezentate drept forme separate ale răspunderii juridice.

Se consideră că prin săvârșirea unei fapte ilicite care întrunește trăsăturile și elementele constitutive ale unei contravenții, se angajează răspunderea administrativă a autorului acestei fapte⁶⁸.

Calificarea răspunderii decurgând din săvârșirea unei contravenții ca răspundere administrativă se întâlnește în doctrina anilor 1950-1970, perioadă când contravențiile au fost dezincriminate, fiindu-le consacrat un regim juridic administrativ.

Prin Decretul nr. 184/1954, știința dreptului administrativ a preluat sarcina științei dreptului penal pentru a defini elementele esențiale ale contravențiilor.

⁶⁵ M. Preda, „*Tratat elementar de drept administrativ român*”, Editura Lumina Lex, București, 1996, p. 203.

⁶⁶ De exemplu, Adrian Hotca, Alexandru Țiclea, Petru Susanu etc.

⁶⁷ De exemplu, Dumitru Brezoianu, Verginia Vedinaș, Iulian Poenaru, Corneliu Manda

⁶⁸ Ilie Iovănaș, „*Dreptul administrativ și elemente ale științei administrației*”, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1977;

Alți autori folosesc noțiunea de răspundere administrativ-contravențională⁶⁹, iar în alte lucrări, chiar dacă se folosește sintagma de răspundere contravențională, se precizează că această răspundere este o formă a răspunderii administrative⁷⁰.

În concluzie, majoritatea autorilor tratează răspunderea contravențională ca o formă de răspundere administrativă.

Definiția contravenției. Potrivit doctrinei, contravenția și răspunderea contravențională sunt reglementate ca instituții ale dreptului administrativ, care privesc atât activitatea persoanelor fizice, cât și activitatea pe care o desfășoară autoritățile administrației publice, celelalte autorități publice, agenții economici și instituțiile publice, indiferent dacă au caracter statal sau nestatal⁷¹.

În prezent, Ordonanța Guvernului nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor, în primul articol definește contravenția ca fiind: *„fapta săvârșită cu vinovăție, stabilită și sancționată ca atare prin lege, prin hotărâre a Guvernului ori prin hotărâre a consiliului local al comunei, orașului, municipiului sau al sectorului municipiului București, a consiliului județean ori a Consiliului General al Municipiului București”*.

Considerăm că definirea de către legiuitor a contravenției este utilă pentru mai multe considerente, cum ar fi: definiția legală a contravenției reflectă unele din principiile care guvernează dreptul contravențional; definiția legală permite delimitarea ilicitului contravențional de alte forme de ilicit, de exemplu, definirea sferei contravențiilor de cea a infracțiunilor, a delictelor civile, a abaterilor disciplinare etc.; și nu în ultimul rând, definiția legală este un instrument utilizat cu prilejul aplicării legii contravenționale.

⁶⁹ Ion Corbeanu, *„Drept administrativ”*, Editura Lumina Lex, București, 2002, p. 197.

⁷⁰ Rodica-Narcisa Petrescu, *„Drept administrativ”*, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2004, p. 505;

⁷¹ Mircea Preda, *„Drept administrativ. Partea generală”*, ediția a IV-a, Editura Lumina Lex, 2006, p. 283.

Trăsăturile contravenției. Potrivit definiției actuale a contravenției se remarcă două trăsături ale acesteia: *fapta săvârșită cu vinovăție; fapta prevăzută și sancționată de lege*, prin ordonanță sau hotărâre a Guvernului ori prin hotărâre a consiliului local al comunei, orașului, municipiului sau al sectorului municipiului București, a consiliului județean ori a Consiliului General al municipiului București.

Prima trăsătură este aceea că, *contravenția este o fapta săvârșită cu vinovăție*, având un caracter ilicit, în sensul că ea atacă anumite valori sociale ocrotite de lege, altele decât cele ocrotite de legea penală.

Valorile sociale ce formează obiectul contravenției pot fi vătămate în cele mai diverse forme. De exemplu, în cazul valorilor sociale neexprimate fizic, vătămarea constă într-o stare de tulburare a relațiilor sociale privind aceste valori, iar în cazul valorilor sociale ce au aspect material, vătămarea poate consta fie într-o lezare fizică, fie numai într-o stare de periclitare a acestora⁷².

Vinovăția în cazul răspunderii contravenționale îmbracă două forme: intenția și culpa.

A doua trăsătură desprinsă din definiția actuală a contravenției se referă la *actele normative prin care pot fi stabilite și sancționate contravenții* și implicit la autoritățile publice competente să le emită.

Contravențiile pot fi stabilite și sancționate prin legi, ordonanțe sau hotărâri ale Guvernului în toate domeniile de activitate, fiind vorba despre o competență materială generală. În prezent, la nivel central, organele care pot reglementa contravenții sunt Parlamentul și Guvernul. Parlamentul este prima autoritate competentă să reglementeze contravenții și este cel care stabilește contravenții în legile prin care se statuează asupra regimului juridic al unor activități economico-sociale, pentru a da demersului legislativ un caracter complet și unitar.

Guvernul are competența generală în stabilirea și sancționarea contravențiilor, putând adopta ordonanțe de urgență, ordonanțe și hotărâri.

Nu au competență în a adopta reglementări în materie contravențională, ministerele și celelalte autorități publice centrale, serviciile publice deconcentrate sau

⁷² Mihai Adrian Hotca, „Regimul juridic al contravențiilor. Comentarii și explicații”, ediția a IV-a, Editura C.H. Beck, București, 2009, p. 19

structurile acestora din teritoriu, cu excepția celor cărora li se conferă acest drept prin legi speciale.

La nivel județean și local pot fi stabilite contravenții prin hotărâri ale autorităților administrației publice sau județene. Hotărâri prin care sunt stabilite și sancționate contravenții în toate domeniile de activitate, în măsura în care acestea nu sunt stabilite contravenții prin legi, ordonanțe sau hotărâri ale Guvernului.

Doar faptele reglementate prin legi, ordonanțe și hotărâri ale Guvernului precum și prin acte ale autorităților administrației publice locale reprezintă contravenții, fiind vorba despre principiul consacrat în doctrină sub denumirea de principiul legalității contravenționalizării⁷³.

Subiectele răspunderii contravenționale. În literatura de specialitate, în ceea ce privește răspunderea juridică se face diferență între subiectul activ - adică autoritatea publică ce trage la răspundere, aplicând sancțiunea juridică - și subiectul pasiv, adică subiectul de drept căruia i se aplică sancțiunea juridică⁷⁴.

În ceea ce privește fapta ilicită subiectul activ este autorul acesteia, iar subiectul pasiv este reprezentat de cel asupra căruia se răsfrânge urmarea materială sau starea de pericol creată prin fapta ilicită.

În cazul contravenției, subiectul activ este contravenientul, autorul faptei ilicite, iar subiectul pasiv poate fi o persoană fizică, o structură organizatorică, un funcționar public, o autoritate publică etc., în funcție de obiectul special și nemijlocit al unei contravenții sau alteia.

În cazul răspunderii contravenționale, contravenientul devine subiect pasiv, iar subiectul activ va fi reprezentat de o autoritate publică centrală sau locală sau chiar de o structură nestatală, persoană juridică de drept privat, autorizată de o autoritate publică să presteze un serviciu public⁷⁵.

În ceea ce privește regimului juridic actual aplicabil contravențiilor, subiecte ale răspunderii contravenționale ***pot fi persoanele fizice și persoanele juridice.***

⁷³ Alexandru Ticlea, „Reglementarea contravențiilor”, Editura Lumina Lex, București, 1998, p. 7-8

⁷⁴ Antonie Iorgovan, „Tratat de drept administrativ”, Vol. II, Editura All Beck, București, 2005, p. 395.

⁷⁵ Dana Apostol Tofan, „Drept administrativ”, vol. II, ediția 2, Editura C.H. Beck, București, 2009, p. 228.

a. Persoana fizică. Conform doctrinei, numai fapta omului este susceptibilă de a fi sursa unui raport juridic de drept contravențional, de unde concluzia că răspunderea contravențională este tipică pentru persoana fizică⁷⁶.

Se poate spune că este subiect activ al contravenției sau contravenient, persoana fizică care săvârșește o faptă prevăzută de legea contravențională prin acte de executare, de determinare sau de complicitate.

Regula este aceea că răspunderea contravențională poate revine oricărei persoane fizice care a săvârșit o contravenție pe teritoriul țării noastre, indiferent dacă este cetățean român, cetățean român cu domiciliul în străinătate, cetățean străin sau apatrid.

Excepția este aceea că nu pot fi contravenienți, minorii până la 14 ani, deoarece nu răspund contravențional, și minorii între 14 și 18 ani care au capacitate de exercițiu restrânsă, și astfel ei răspund contravențional pe jumătate, de exemplu, minimul și maximul amenzii se reduce la jumătate din minimul și maximul amenzii stabilite în actul normativ pentru fapta săvârșită.

Potrivit art. 44 din Ordonanța Guvernului nr. 2/2001, de la principiul generalității răspunderii contravenționale fac excepție și militarii în termen. În cazul acestora, procesul-verbal de constatare a contravenției se trimite comandantului unității din care face parte contravenientul, pentru a-i fi aplicate măsuri disciplinare, în cazul în care se constată că acesta este întemeiat⁷⁷.

b. Persoana juridică. În ceea ce privește persoana juridică, ca subiect al răspunderii contravenționale, actuala reglementare transformă sancționarea persoanei juridice din excepție în regulă.

Astfel că, persoana juridică răspunde contravențional în cazurile și în condițiile prevăzute de actele normative prin care se stabilesc și se sancționează contravenții.

Pot fi stabilite și sancționate contravenții pentru persoanele juridice ca și pentru persoanele fizice prin legi sau ordonanțe, dar și prin hotărâri ale Guvernului, hotărâri ale autorităților administrației publice locale sau județene sau ale sectoarelor municipiului București în domeniile expres enumerate de ordonanță.

⁷⁶ Mircea Preda, „*Drept administrativ. Partea generală*”, ediția a IV-a, Editura Lumina Lex, 2006, p. 309- 290

⁷⁷ Valentin Prisăcaru, „*Tratat de drept administrativ român. Partea generală*”, ediția a III-a revăzută și adăugită, București, 2002, p. 230.

Potrivit doctrinei, este pentru prima dată când a fost instituită răspunderea contravențională a persoanei juridice, în nume propriu și în mod direct⁷⁸.

Practic, se poate spune că, o mare parte dintre contravenții, precum cele din materie fiscală sau comercială, nu pot fi comise decât de persoane juridice.

III.4. Răspunderea disciplinară.

Răspunderea disciplinară este o instituție specifică dreptului muncii și constă în sancționarea faptelor (abateri disciplinare) prin care o persoană încadrată cu contract de muncă a încălcat obligațiile asumate prin contract.

Răspunderea disciplinară intervine în cazurile în care o persoană încadrată în munca într-o unitate sau o instituție săvârșeste cu vinovăție o abatere de la obligațiile de serviciu, inclusiv norme de comportare.

Angajatorul are dreptul de a aplica, potrivit legii, sancțiuni disciplinare salariaților săi ori de câte ori constată că aceștia au săvârșit o abatere disciplinară.

Elementele esențiale ale răspunderii disciplinare sunt : a) calitatea de salariat al unității în baza unui contract individual de muncă; b) existența unei fapte ilicite; c) săvârșirea faptei cu vinovăție; d) un rezultat daunător; e) legătura de cauzalitate între fapta și rezultat.

Subiect al abaterii disciplinare poate fi numai salariatul.

Trăsăturile răspunderii disciplinare.

- a. Răspunderea disciplinară este de natură contractuală presupunând încălcarea obligației de către salariat de a respecta toate regulile care configurează disciplina muncii.
- b. Se transpune într-o constrângere materială sau de ordin moral;
- c. Caracter intuitu personae - imposibilă o răspundere disciplinară pentru fapta altuia sau o transmitere a acestei răspunderi asupra moștenitorilor salariatului;
- d. Exercițiu o funcție sancționatorie, preventivă și educativă;

Abaterea disciplinară este o faptă în legătura cu munca sau activitatea de serviciu și constă într-o acțiune sau inacțiune săvârșită cu vinovăție de către salariat, prin care

⁷⁸ Iulian Poenaru, „Regimul juridic al contravențiilor. Ordonanța Guvernului nr. 2/2001”, Editura Lumina Lex, București, 2002, p. 55.

acesta a încălcat normele legale, regulamentul intern, contractul individual de munca sau contractul colectiv de munca aplicabil, ordinele și dispozițiile legale ale conducătorilor ierarhici.

Sanctiunile disciplinare pe care le poate aplica angajatorul în cazul în care salariatul săvârșeste o abatere disciplinara sunt: a) avertismentul scris; b) suspendarea contractului individual de munca pentru o perioada ce nu poate depasi 10 zile lucratoare; retrogradarea din functie , cu acordarea salariului corespunzator functiei în care s-a dispus retrogradarea , pentru o durata ce nu poate depasi 60 de zile ; reducerea salariului de baza pe o durata de 1-3 luni cu 5-10% ; reducerea salariului de baza si/sau , dupa caz, si a indemnizatiei de conducere pe o perioada de 1-3 luni cu 5-10% ; desfacerea disciplinara a contractului individual de munca.

În cazul în care, prin statute profesionale aprobate prin lege speciala , se stabileste un alt regim sanctionar, va fi aplicat acesta.